

UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA ETICKEJ A OBČIANSKEJ VÝCHOVY

MULTIKULTÚRNA VÝCHOVA ŽIAKOV V PREDMETE ETICKÁ VÝCHOVA

Multimediálny didaktický materiál pre učiteľov základnej školy

BANSKÁ BYSTRICA

2017

Táto publikácia bola vydaná s podporou Agentúry na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. **APVV-14-0176 Didaktické prostriedky uľahčujúce implementáciu vybraných prierezových tém do vyučovania etickej výchovy na druhom stupni ZŠ**

Názov: **MULTIKULTÚRNA VÝCHOVA ŽIAKOV V PREDMETE ETICKÁ VÝCHOVA**

Podnázov: Multimedialný didaktický materiál pre učiteľov základnej školy

© Autori: doc. PhDr. Janka Kyseľová, PhD., Mgr. Štefan Ligas, PhD.,

Vedúca projektu: Prof. PaedDr. Eva Poláková, PhD.

Recenzenti: prof. PhDr. Anna Klimeková, PhD.

doc. PhDr. Ľudovít Hajduk, PhD.

Vydavateľ: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Edícia: Pedagogická fakulta UMB v Banskej Bystrici

Vydanie: **prvé**

Rok vydania: **2017**

ISBN 978-80-557-1221-5

OBSAH

ÚVOD	4
TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ	5
1 POSTAVENIE MULTIKULTÚRNEJ VÝCHOVY V OBSAHU ETICKEJ VÝCHOVY	7
1.1 VZŤAH ETICKEJ A MULTIKULTÚRNEJ VÝCHOVY	9
1.2 POSTAVENIE MULTIKULTÚRNEJ VÝCHOVY V ŠTÁTNYM VZDELÁVACOM PROGRAME	10
1.3 STAV VYUČOVANIA MULTIKULTÚRNEJ VÝCHOVY AKO PRIEREZOVEJ TÉMY V ETICKEJ VÝCHOVE	12
1.4 VÝCHOVNO-VZDELÁVACIE CIELE MULTIKULTÚRNEJ VÝCHOVY REALIZOVANÉ V ETICKEJ VÝCHOVE	13
LITERATÚRA	15
2 NÁVRH OBSAHU MULTIKULTÚRNEJ VÝCHOVY VO VYUČOVACOM PREDMETE ETICKÁ VÝCHOVA ..	17
2.1 K VYBRANÝM VYUČOVACÍM TÉMAM A K VYŠŠIE NAVRHNUTÉMU OBSAHU MUKV UVÁDZAME TIETO PRÍKLADY FORMULÁCIE CIELOV	19
3 METODICKÉ ODPORÚČANIA A ALTERNATÍVNE NÁVRHY PREZENTÁCIE VYBRANÝCH TÉM Z OBSAHU MULTIKULTÚRNEJ VÝCHOVY	21
3.1 5. ROČNÍK: MENŠINY SLOVENSKA – „STARÉ MENŠINY“: RÓMOVIA, MAĎARI, ŽIDIA	21
3.2 6. ROČNÍK: STEREOTYPY, PREDISUDKY, DISKRIMINÁCIA	31
3.3 7. ROČNÍK: MENŠINY SLOVENSKA – RÔZNE MENŠINOVÉ A MARGINALIZOVANÉ SOCIÁLNE SKUPINY	39
3.4 8. ROČNÍK: NOVÉ MENŠINY SLOVENSKA: VIETNAMCI, ČIŇANIA, TURCI	43
3.5 9. ROČNÍK: MIGRÁCIA, PRISŤAHOVALCI, RÔZNE KULTÚRY	47
PRÍLOHA 1	52
4 ETICKÁ VÝCHOVA PRE 7. ROČNÍK	52
4.1 BYŤ SÁM SEBOU, VEDIEŤ OBHÁJIŤ SVOJE PRÁVA A NÁZORY – ROVNAKÉ PRÁVA PRE VŠETKÝCH, BEZ OHĽADU NA NÁRODNOSŤ, ROD, NÁBOŽENSTVO	52
4.2 ETICKÉ ASPEKTY VZŤAHU VO VLASTNEJ RODINE – KULTÚRNE ZMIEŠANÉ RODINY, JAZYK, ŽIVOTNÝ ŠTÝL, TRADÍCIE	54
4.3 VZŤAH K ZNEVÝHODNENÝM ĽUDOM – PRÁVO NA STAROSTLIVOSŤ A OCHRANU ZNEVÝHODNENÝCH, ŠPECIFICKÉ PRÍSTUPY V RÔZNYCH KULTÚRACH	62
5 ETICKÁ VÝCHOVA PRE 8. ROČNÍK	65
5.1 ZDROJE ETICKÉHO POZNANIA ĽUDSTVA – KULTÚRNE ROZDIELY V PRÍSTUPOCH K POZNANIU	65
5.2 ETICKÉ HODNOTY A ETIKA – MORÁLKA A HODNOTOVÝ SYSTÉM U PRÍSLUŠNÍKOV „ STARÝCH A NOVÝCH“ MENŠÍN	67
5.3 DOBRÉ MENO A PRAVDA AKO ETICKÉ HODNOTY – STEREOTYPY, PREDISUDKY POŠKODZUJÚCE DOBRÉ MENO MENŠÍN	68
6 ETICKÁ VÝCHOVA PRE 9. ROČNÍK	69
6.1 PREHLBOVANIE KOMUNIKAČNÝCH SPÔSOBILOSTÍ – KOMUNIKAČNÉ PROBLÉMY S MIGRANTMI A MOŽNOSTI ICH RIEŠENIA ...	69
6.2 MASMEDIÁLNE VPLYVY – MEDIÁLNA MANIPULÁCIA V MENŠINOVEJ A MIGRAČNEJ PROBLEMATIKE	70

ÚVOD

Tento multimedialny didakticky material pre ucitel'ov druhého stupňa základnej školy s názvom „Multikultúrna výchova žiakov v predmete etická výchova“ je výstupom projektu APVV č. 14-0176 „Didaktické prostriedky uľahčujúce implementáciu vybraných prierezových tém do vyučovania etickej výchovy na druhom stupni ZŠ“. Za pomoci tohto didaktického materiálu by sme mohli facilitovať výučbu jednotlivých tém etickej výchovy pre piaty až deviaty ročník základných škôl.

V predkladanom materiáli nachádzame teoretické východiská multikultúrnej výchovy a jej postavenie v obsahu etickej výchovy. Nasledovne rieši vzťah etickej a multikultúrnej výchovy, postavenie multikultúrnej výchovy v Štátnom vzdelávacom programe, stav vyučovania multikultúrnej výchovy ako prierezovej témy v etickej výchove a výchovnovzdelávacie ciele multikultúrnej výchovy realizované v etickej výchove. V druhej kapitole nachádzame návrh obsahu multikultúrnej výchovy vo vyučovacom predmete etická výchova. Tretia kapitola prezentuje metodické odporúčania a alternatívne návrhy prezentácie vybraných tém z obsahu multikultúrnej výchovy v piatom, šiestom, siedmom, ôsmom a deviatom ročníku základných škôl. Metodická príučka rieši nasledovné problematiky: menšiny Slovenska, stereotypy, predsudky a diskrimináciu, menšinové a marginalizované sociálne skupiny, nové menšiny Slovenska (Vietnamci, Číňania, Turci...), migráciu, prisťahovalcov a rôzne kultúry. V „Prílohe 1“ sú rozširujúce materiály k jednotlivým témam pre siedmi až deviaty ročník. Metodický materiál pre Multikultúrnu výchovu obsahuje okrem textových materiálov a doplnujúcich videí aj scenár rozhovoru k téme „Postoj k rasizmu a nenávisti na internete“. Pre vygenerovanie príslušného videa stačí kliknúť na obrázok. Obrázky obsahujú hypertextový odkaz na dynamické zobrazenie danej problematiky.

TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ¹

Svet, v ktorom žijeme, je plný kultúrnych rozdielov a odlišností. Táto pestrosť kultúr je často príčinou medzinárodnej spolupráce, ale aj migrácie kultúr a ich vzájomného ovplyvňovania. Každý národ, etnikum, spoločenstvo sa vyznačuje jedinečnosťou svojej kultúry, vychádzajúcej z historických koreňov, ale aj z vývoja ovplyvneného rôznymi vojnovými, ale aj spoločenskými konfliktami. V súčasnosti v celej Európe pozorujeme posilňovanie rôznych nacionalistických tendencií, prejavujúcich sa v spoločnosti i politike. Mali by sme sa aj preto naučiť vnímať spoločensko-kultúrne javy viac komplexne so snahou o istú spoločenskú homogenitu, a to aj napriek existencii rozdielov v kultúrach jednotlivých sociálnych, etnických skupín.

V posledných desaťročiach zaznamenávame v dôsledku globalizácie posilnenie vplyvu teórií multikulturalizmu, ktorý je kľúčovým pojmom pre multikultúrnu výchovu. Príčinou prvotného rozvíjania týchto teórií bola situácia v Spojených štátoch amerických v období rokov 1845 – 1925, kedy tam prišlo viac ako 50 miliónov migrantov, a neskôr aj boj za občianske práva menšín (v 60. rokoch 20. storočia).

Podľa *Mistríka* sa v súčasnosti dostávajú do popredia tri prúdy multikultúrnych teórií:

Konzervatívny multikulturalizmus – rešpektuje síce rôznorodosť kultúr v určitom regióne, ale považuje ju za negatívum. Snaží sa prezentovať jednu nadradenú kultúru (regionálne alebo celosvetovo), ktorej by sa ostatné kultúry mali prispôbiť, aby nenastal chaos. Multikultúrna výchova má smerovať k akceptácii postavenia dominantnej kultúry. Iné kultúry sú záležitosťou súkromia jednotlivcov.

Liberálny multikulturalizmus – rešpektuje kultúrnu rôznorodosť a považuje ju za pozitívum. Dominantné postavenie niektorej z kultúr sa získa vo voľnej súťaži. Multikultúrna výchova má viesť ľudí k akceptovaniu rôznorodosti a k jej udržaniu. Iné kultúry sa stávajú súčasťou verejného priestoru.

Kritický multikulturalizmus – rešpektuje rôznorodosť kultúr v určitom regióne, pričom si uvedomuje výhody i nevýhody takéhoto stavu. Multikultúrna výchova má smerovať k pochopeniu kultúrno-historických súvislostí a pri rešpektovaní odlišných ekonomických, mocenských a iných kultúrnych podmienok má viesť k spolupráci jednotlivých kultúr. Iné

---

¹ Teoretické východiská sú prevzatou kapitolou autoriek (s ich súhlasom) J. Kyseľová - E. Poláková, in Kol. Prierezové témy v etickej výchove. Banská Bystrica: UMB, Belianum, 2016. ISBN 978-80-557-1106-5, s. 82 - 109.

kultúry sú súčasťou verejného priestoru aj individuálneho súkromia. Musia súťažiť o svoje postavenie, dominantná kultúra to podporuje (Mistrík a kol., 2008, s. 20).

Multikulturalizmus chápu niektorí autori značne široko – ako spoločenský cieľ. V tomto zmysle znamená vedomé úsilie o vytvorenie pluralitnej spoločnosti, zahrňujúcej množstvo rôznych sociokultúrnych skupín. Ich spolužitie má byť založené na princípoch rovnosti, tolerancie, rešpektu, dialógu a konštruktívnej spolupráce. Dôležitou súčasťou a nástrojom takéhoto chápania pojmu multikulturalizmus je multikultúrne vzdelávanie, multikultúrna výchova.

Na Slovensku sa multikultúrnej výchove začalo dostávať viac pozornosti až po zmene politického systému, najmä však od r. 1999, kedy bol ukončený prvý významnejší medzinárodný projekt, ktorého výstupom bola doteraz používaná dvojjazyčná publikácia *Kultúra a multikultúrna výchova*. E. Mistrík, autor a spoluautor prvých koncepcií a mnohých publikácií multikultúrnej výchovy, sa zaslúžil aj o to, aby bola multikultúrna výchova oficiálne zaradená ako prierezová téma na všetkých stupňoch vzdelávania. Oprávnenosť tohto rozhodnutia vychádza predovšetkým z historického vývoja slovenského kultúrneho prostredia, kde po stáročia spolunažívali príslušníci rôzneho etnického, národného, náboženského a kultúrneho pôvodu. Iným dôvodom skorého zavádzania multikultúrnej výchovy do slovenských škôl boli a sú xenofóbne tendencie u pomerne veľkej skupiny slovenského obyvateľstva.

V roku 2006 uverejnila Európska komisia výsledky rozsiahleho výskumu Eurobarometer pod názvom *Európa je dobrá vec*, ktorý bol realizovaný vo všetkých členských krajinách, medzi inými aj na Slovensku. Slováci sa umiestnili pri otázkach dôvery k EÚ na popredných miestach, pri otázkach o migrantoch to bolo naopak. V názoroch na migrantov sa prejavoval výrazne negatívny postoj: „prist'ahovalec je ten, ktorý spôsobuje problémy a parazituje“ a iba 12 % Slovákov považovalo imigrantov za prínos. V priebehu rokov vzrastali obavy z imigrácie a terorizmu. V r. 2015 sa zistilo, že pre 47 % respondentov je imigrácia najväčšou výzvou, ktorej v súčasnosti EÚ a jej členské štáty čelia. (V roku 2013 to bolo len 14 %.) Na Slovensku si to myslí 49 % respondentov, čo predstavuje nárast o 46 % oproti roku 2013. V prieskume Euro barometer 84 realizovanom v novembri 2015 (na Slovensku na vzorke 1 027 respondentov) bolo zistené, že pre Slovákov sú spájajúcimi faktormi s občanmi EÚ najmä geografická poloha (45 %), história (30 %) a kultúra (26 %). V európskom poradí sa na prvom mieste umiestnila kultúra (28 %), potom história (24 %) a na treťom mieste šport (22 %). Slováci však s ostatnými Európanmi našli zhodu v poradí hodnôt, ktoré najlepšie Európanov reprezentujú, a to mier, ľudské práva a demokracia (TNS, 10. 3. 2016).

Uvedené fakty naznačujú, že zaradenie multikultúrnej výchovy do obsahu vzdelávania je oprávnené a žiaduce najmä v súčasnosti, kedy sa aj slovenská spoločnosť, vrátane detí a mládeže, viac dostáva do styku s inými kultúrami.

Sme postavení pred nové spoločenské výzvy, otázky:

Ako sa vyrovnáť s obavami o ohrozenie národnej kultúry, tradícií, zvykov vplyvom iných kultúr, doteraz neznámych pre slovenských obyvateľov?

Ako nájsť optimálnu mieru vzájomného kultúrneho ovplyvňovania príslušníkov väčšinového obyvateľstva a minoritných kultúr?

Ako minimalizovať a postupne odstrániť pretrvávajúce predsudky, stereotypy, fobie z inakosti?

Ako vychovávať naše deti, aby sa vedeli bezproblémovo adaptovať na multikultúrne podmienky?

Odpovede môže získať najmä mladá generácia práve prostredníctvom multikultúrnej výchovy.

1 POSTAVENIE MULTIKULTÚRNEJ VÝCHOVY V OBSAHU ETICKEJ VÝCHOVY

Základné pojmy

Multikulturalizmus je definovaný rôzne, chápeme ho ako:

- stav prelínania a koexistencie rozličných kultúr na určitom území,
- snahu o rovnoprávne postavenie v spoločnosti a o rovnaké možnosti uplatnenia všetkých sociálnych skupín, etník a národov (Slovník cudzích slov²),
- ako proces vzájomného kontaktu, prieniku, konfliktov a vzájomného ovplyvňovania viacerých odlišných kultúr (Mistrík, 2008).

Multikultúrna spoločnosť je sociálny systém, v ktorom symbioticky koexistujú rozličné národy a etnické skupiny charakterizované nielen svojou heterogénnou kultúrou, ale aj vznikom novej kultúry obohatenej o prvky iných kultúr. V sociálnej štruktúre tohto systému sú určujúce procesy multikultúrnej integrácie, kde sa skúma:

---

²Dostupné na: <http://slovník.juls.savba.sk/?w=multikulturalizmus&s=exact&c=Cbad&d=scs&ie=utf-8&oe=utf-8#>[cit. 2. 5. 2016]

- stupeň zachovania špecifických rozvoja schopných vlastností heterogénnych kultúr, preberanie vlastností z iných kultúr a ich organické pretváranie a začleňovanie do vlastnej kultúry,
- subjektívne stotožňovanie sa s danými procesmi, miera spolupatričnosti s vlastnou a s ostatnými kultúrami,
- schopnosť vytvárania nových systémových prvkov – spoločných vlastností a hodnôt, tendencia ku vzniku nových kultúrnych systémov (Slovník, Nadácia Pontis)³.

Multikultúrne vzdelávanie sa chápe ako celoživotný proces získavania vedomostí, osvojovania si postojov, správania, ktoré sú spojené s interakciou s odlišnými kultúrami. Cieľom multikultúrneho vzdelávania je zvýšenie povedomia o prínose multikultúrnej spoločnosti, ale aj o spoločensko-kultúrnych rozdieloch, ktoré takáto spoločnosť prináša. Základom je identifikácia a poznanie vlastnej kultúry, aby vzdelávaní mohli bez pocitu ohrozenia spoznávať a akceptovať kultúru „tých druhých“.

Multikultúrna výchova je súbor výchovných cieľov, opatrení, postupov a činností, ktoré vedú k medzikultúrnej tolerancii a spolupráci.⁴

Je charakteristická snahou o zachovanie existencie (a koexistencie) kultúrnej väčšiny a menšiny na báze rovného s rovným. Cieľom multikultúrnej výchovy je zaujatie určitého prijateľného postoja a prístupu k iným kultúram. Podľa E. Mistríka multikultúrna výchova môže a dokáže prispieť:

- k odstraňovaniu konfliktov medzi príslušníkmi odlišných kultúr,
- k pokojnému spolunažívaniu medzi príslušníkmi odlišných kultúr,
- k zníženiu možnosti vzniku nových kultúrnych konfliktov.
- Cieľom multikultúrnej výchovy je rozvoj:
  - poznania – poskytuje vybrané informácie o iných kultúrach a o vzťahoch kultúr,
  - sebareflexie – pomáha uvedomiť si korene, možnosti i ohraničenia vlastnej kultúry,
  - tolerancie – podnecuje tolerantné postoje voči príslušníkom odlišných kultúr,
  - empatie – rozvíja porozumenie pre odlišné vnímanie sveta a pre odlišné životné štýly v iných kultúrach,
  - akceptácie – vedie k akceptovaniu príslušníkov odlišných kultúr ako plnoprávných členov spoločenstva,

³Dostupné na: <http://vzdelavanie.nadaciapontis.sk/slovník/Slovn%C3%ADk-pojmov-1/M/page/2/> [cit. 10. 5. 2016]

⁴Viacerí svetoví, najmä americkí autori nerozlišujú pojmy multikultúrne vzdelávanie a multikultúrna výchova, považujú ich za rovnocenné, na Slovensku sa používa pojem multikultúrna výchova.

- spolupráce – motivuje k spolupráci s príslušníkmi odlišných kultúr, rozvíja postoje a zručnosti nevyhnutné pre spoluprácu (Mistrík, 2008, s. 27 – 28).

1.1 Vzťah etickej a multikultúrnej výchovy

Etická výchova je prioritne orientovaná na to, aby si žiaci osvojili také kľúčové kompetencie, ktoré im umožnia nielen stotožniť sa so zásadami prosociálnosti, ale ich aj aktívne uplatňovať v bežnom živote. Ide najmä o sociálne komunikačné kompetencie, kompetenciu riešiť problémy, občianske, sociálne, personálne kompetencie a o kompetenciu vnímať a chápať kultúru a vyjadrovať sa nástrojmi kultúry. Plnenie tohto cieľa sa realizuje v súlade s obsahom vzdelávacej témy *človek a hodnoty*. Už z názvu uvedených kompetencií je zrejmé, že každú z nich je dôležité rozvíjať v kontexte spolužitia príslušníkov rôznorodých kultúr.

Žiaci všetkých vekových skupín sú v súčasnosti čoraz častejšie, v osobnom aj verejnom živote, vystavovaní rôznym kultúrnym vplyvom prostredníctvom kontaktov s príslušníkmi iných národností a kultúr. Tradičná kultúrna rozmanitosť Slovenska sa prehĺbuje aj v dôsledku globalizačných trendov a migrácie príslušníkov vzdialenejších, doteraz reálne nepoznaných kultúr a subkultúr. V slovenskej spoločnosti, poznačenej historickým vývojom nadobúdania a tradovania rôznych predsudkov a stereotypov voči neznámym etnikám, sa niekedy prejavujú nepriame, skryté (ale často aj priame) podoby rasizmu či xenofóbie, ktorým dokážeme čeliť iba v dlhodobom horizonte prosociálne orientovanou multikultúrnou výchovou. Práve preto bola multikultúrna výchova začlenená do vzdelávacieho programu predprimárneho, primárneho aj sekundárneho vzdelávania ako prierezová téma, aby sa v nej stanovené ciele dosahovali kontinuálne, synergickým pôsobením vzdelávacieho obsahu. Prirodzene sa začleňuje najmä do humanitných a spoločenskovedných predmetov, predovšetkým do občianskej a etickej výchovy.

Multikultúrna výchova sa podľa Chudžíkovej chápe ako nástroj „manažovania“ kultúrnej diverzity, ktorého cieľom je posilňovanie sociálnej súdržnosti pluralitných spoločností a predchádzanie interetnickým a iným konfliktom (Chudžíková, 2015, s. 5).

Šándorová hovorí o dvoch základných koncepciách multikultúrnej výchovy:

Koncepcia A: Multikultúrna výchova je proces, prostredníctvom ktorého si jednotlivci majú vytvárať vlastné spôsoby pozitívneho vnímania a hodnotenia kultúrnych systémov odlišných od ich vlastnej kultúry a na tomto základe regulovať svoje správanie k príslušníkom iných kultúr.

Táto koncepcia sa využíva najmä v škandinávskych krajinách, pričom sa kladie dôraz na rozvoj jazykových, psychických a kultúrnych potrieb dieťaťa. Výučba etnicky rozdielnych skupín prebieha aj v materinskom jazyku, aby sa prispelo k obohateniu kultúry krajiny.

Koncepcia B: Multikultúrna výchova je konkrétny vzdelávací program, ktorý zabezpečuje žiakom z etnických, rasových, náboženských a iných minorít také učebné prostredie a také vzdelávacie obsahy, ktoré sú prispôsobené špecifickým jazykovým, psychickým a kultúrnym potrebám týchto žiakov (Šándorová, 2011, s. 6). Táto koncepcia sa uplatňuje v Spojených štátoch amerických, v krajinách, v ktorých žijú deti s hispánskymi a afroamerickými koreňmi. Výučba sa realizuje na základe potrieb týchto etník v špeciálnych programoch.

V posledných dvoch desaťročiach došlo v našom kultúrnom priestore k modernizácii školstva a jeho transformácii, s cieľom prispôsobiť vzdelanie skutočným potrebám súčasnej spoločnosti. Reforma vzdelávania vyplynula aj zo zmenených podmienok po vstupe SR do Európskej únie a schengenského priestoru. Pre obyvateľov to znamenalo voľný pohyb a zvýšenú migráciu. Zvýšená migrácia v celej EÚ bola dôvodom meniť štátne vzdelávacie programy školských systémov krajín tak, aby v nich bola zakomponovaná aj multikultúrna výchova.

1.2 Postavenie multikultúrnej výchovy v štátnom vzdelávacom programe

Na Slovensku je multikultúrna výchova súčasťou vzdelávania, v Štátnom vzdelávacom programe je prierezovou témou na úrovni ISCED 0, ISCED 1, ISCED 2 a ISCED 3.

Podľa Štátneho vzdelávacieho programu je cieľom prierezovej témy *multikultúrna výchova* výchovné a vzdelávacie pôsobenie zamerané na rozvoj poznania rozličných tradičných aj nových kultúr a subkultúr, akceptáciu kultúrnej rozmanitosti ako spoločenskej reality a rozvoj tolerancie, rešpektu a prosociálneho správania a konania vo vzťahu ku kultúrnej odlišnosti. Edukačná činnosť je zameraná na to, aby škola a školské vzdelávanie fungovali ako spravodlivé systémy, kde majú všetci žiaci rovnakú príležitosť rozvíjať svoj potenciál. Žiaci spoznávajú svoju kultúru aj iné kultúry, históriu, zvyky a tradície ich predstaviteľov, rešpektujú tieto kultúry ako rovnocenné a dokážu s ich príslušníkmi konštruktívne komunikovať a spolupracovať.⁵

---

⁵Dostupné na: http://www.statpedu.sk/sites/default/files/dokumenty/statny-vzdelavaci-program/isced2_sp_u_uprava.pdf [cit. 12.5.2016]

Aby sa dosiahli stanovené zámery a ciele multikultúrnej výchovy, je potrebné, aby vyučujúci nadväzovali na už splnené vzdelávacie a výchovné požiadavky a plynule postupovali k cieľom vždy na vyššom stupni vzdelávania.

V primárnom vzdelávaní rozvíja multikultúrna výchova všeobecnú otvorenosť detí voči odlišnému vnímaniu sveta. Pomáha žiakom pri orientácii vo svete hodnôt a pri hľadaní vlastnej svetonázorovej orientácie.

V nižšom sekundárnom vzdelávaní sa rozvíja a upevňuje sebareflexia vlastnej kultúrnej identity vo vzťahu k iným kultúram, rozvíjajú sa tolerantné postoje žiakov k nositeľom odlišných kultúr, formuje sa kritické myslenie na báze integrácie rodovo citlivej a multikultúrnej výchovy.

Vo vyššom sekundárnom vzdelávaní predstavuje multikultúrna výchova plne rozvinutý výchovno-vzdelávací postup, ktorý obsahuje vlastné zážitky a skúsenosti žiakov, sebareflexiu a sebvýjadrenie, formovanie argumentov, analytické vyhodnocovanie medzikultúrnych vzťahov a informácií o nich. Jej cieľom na tomto stupni vzdelávania je rozvinúť u žiakov systematickú reflexiu vlastnej kultúrnej identity, prehĺbiť chápanie medzikultúrnych vzťahov vo vlastnej aj v cudzích kultúrnych identitách, ako aj v kultúrnych artefaktoch súčasného sveta.⁶

Poslaním etickej výchovy je podľa súčasného ŠVP vychovávať osobnosť s vlastnou identitou a hodnotovou orientáciou, v ktorej zaujímajú významné miesto úcta k človeku a k prírode, spolupráca, prosociálnosť a univerzálne ľudské hodnoty. Pri plnení tohto cieľa nejde iba o poskytovanie informácií o morálnych zásadách, ale aj o pochopenie a zvnútornenie mravných noriem.⁷

Z porovnania základných, všeobecných cieľov etickej a multikultúrnej výchovy vyplýva zdôvodnená požiadavka implementácie multikultúrnej výchovy do obsahu etickej výchovy takmer vo všetkých vyučovacích témach. Malo by ísť o špirálovité rozvíjanie vedomostí, zručností a postojov o multikultúrnej rozmanitosti na báze budovania hodnotového systému budúceho občana multikultúrnej spoločnosti.

---

⁶Bližšie pozri Multikultúrna výchova. Dostupné na: http://www.statpedu.sk/sites/default/files/dokumenty/statny-vzdelavaci-program/mkv_isced_2_3a.pdf [cit. 12.5.2016]

⁷ŠVP, Etická výchova – príloha ISCED 2. ŠPU, 2011

1.3 Stav vyučovania multikultúrnej výchovy ako prierezovej témy v etickej výchove

To, ako je prierezová téma multikultúrna výchova implementovaná do vyučovania, najlepšie dokumentujú realizované výskumy, v ktorých sa zisťoval stav multikultúrnej výchovy v školskom prostredí.

V r. 2008 uskutočnila na Slovensku Nadácia otvorenej spoločnosti v spolupráci s Centrom pre výskum etnicity a kultúry dotazníkový výskum *Postoje žiakov základných škôl ku kultúrne odlišným skupinám*, a tona reprezentatívnej vzorke 955 žiakov 8. a 9. ročníka. Z výskumu vyplynulo, že približne dve tretiny respondentov boli voči kultúrnej odlišnosti nastavené pozitívne. Na pozitívne vnímanie kultúrnej rozmanitosti vplýva kultúrna heterogenita v rodine, osobná skúsenosť a vzdelávanie v škole. V čase realizácie výskumu bola multikultúrna výchova pre 60% žiakov ôsmych a deviatych ročníkov úplne neznámym pojmom. Žiaci, ktorí sa o týchto témach neučili v škole vôbec, vykazovali výrazne negatívnejšie postoje ku kultúrnej rozmanitosti a horšie vnímali konkrétne skupiny. Pozitívnejšie postoje boli zaznamenané vo vzťahu k tzv. novým menšinám, čiže ku komunitám, ktoré začínajú vznikať na Slovensku v dôsledku nedávnej migrácie než voči „starým“ menšinám (napr. Rómovia, Maďari). Vedomosti o kultúrne odlišných skupinách a samotný fakt, že žiaci sa v škole o týchto témach učia, štatisticky významne súviseli s otvorenosťou ku kultúrnej diverzite, čo poukazuje na dôležitosť multikultúrnej výchovy v školách (Slovíková, 2012).

V inom slovenskom prieskume, realizovanom Ústavom informácií a prognóz školstva, ktorého respondenti v počte 367 boli učitelia základných a stredných škôl, sa zisťovala miera implementácie multikultúrnej výchovy v školách. Zistilo sa, že až 96,4 % respondentov začleňovalo do vyučovania svojich predmetov prierezovú tému multikultúrna výchova, a to najviac do občianskej náuky a etickej výchovy. Realizátori výskumu zisťovali aj to, aké zdroje učitelia využívajú na získanie informácií potrebných pre implementáciu tematiky multikultúrnej výchovy do výchovno-vyučovacieho procesu. Najviac používali internet (89,3 %) a iné médiá ako televízia, tlač či rozhlas (49,6 %). Potrebné poznatky si pedagógovia vyhľadávajú aj v rôznej odbornej literatúre (38,5 %). Respondenti najčastejšie využívali na hodinách metódy diskusie a rozhovoru (81,8 %), teoretického výkladu 24,8 %, projektové vyučovanie uplatňuje 23,4 % učiteľov, zážitkové 8,1 %, skupinové vyučovanie 8,9 % respondentov, stretnutia s odborníkom realizuje 17,6 % dopytovaných učiteľov. Slovíková konštatuje, že vysoké percento problémových situácií v implementácii multikultúrnej výchovy súvisí s nedostatkom učebných materiálov. Napriek tomu, že vhodný materiál sa dá nájsť v rôznych zdrojoch, nejde o špeciálne vytvorené pomôcky, ktoré by boli vhodné na prezentáciu

multikultúrnych tém vo vyučovaní konkrétneho predmetu alebo z hľadiska dosiahnutej úrovne kognitívneho vývinu žiaka (Slovíková, 2013).

V priebehu rokov, v ktorých bola multikultúrna výchova implementovaná do obsahu vzdelávania, sa realizovalo množstvo projektov, do ktorých boli zapojení mnohí učitelia, a to či už ako účastníci vzdelávacích kurzov, seminárov, workshopov, alebo priamo ako aktívni spolupracovníci rôznych pomocných metodických a výučbových materiálov. Významné postavenie má v tomto smere *Nadácia Milana Šimečku*, ktorá sa venuje predovšetkým projektom o „rozmanitosti“, z nich najvýznamnejší pre vzdelávaciu prax je projekt „Multikulti“ (<http://www.multikulti.sk>).

Rovnako významné je svojimi multikultúrnymi aktivitami aj občianske združenie *Človek v ohrození*. Na jeho webovej stránke môžeme nájsť mnohé podnetné materiály k multikultúrnej výchove, vrátane príručky *multikultúrnej výchovy*, ktorá zahŕňa aj *skúsenosti* pilotných škôl (<http://clovekvohrozeni.sk/sk/metodicke-prirucky>).

Z odborníkov, ktorí sa systematicky venujú multikultúrnej výchove, treba spomenúť Erika Mistríka a jeho spoluautorov, riešiteľov projektov s multikultúrnou tematikou, ktorí vydali rôzne metodické materiály vyznačujúce sa vysokým koeficientom používanosti.

Vyššie načrtnuté dôvody nás viedli k tomu, že v predkladanom didaktickom materiáli sa nesnažíme poskytnúť učiteľom etickej výchovy teoreticko-metodické východiská, ktoré sú už podrobne spracované a publikované, ale poskytujeme im iba stručný sumár základných informácií, potrebný pre implementáciu multikultúrnej výchovy. Ťažisko našej práce spočíva v následnom vydaní a sprístupnení komplexnejších, novovytvorených, konkrétnych výučbových prostriedkov širokej učiteľskej verejnosti na efektívnejšie uplatňovanie tejto témy vo výchove žiakov nižšieho sekundárneho vzdelávania.

1.4 Výchovno-vzdelávacie ciele multikultúrnej výchovy realizované v etickej výchove

Absolvent ISCED 2 vzdelávania by mal mať rozvinuté kompetencie najmä v medzikultúrnej komunikácii, samostatnom pohybe v kultúrne rozdielnej spoločnosti, mal by budovať svoj hodnotový systém na základe multikultúrneho porozumenia a vyznačovať sa schopnosťou odhaľovať a predchádzať predsudkom a stereotypom.

Obsah učiva multikultúrnej výchovy, a teda ani obsahový štandard nie je v Štátnom vzdelávacom programe explicitne podrobnejšie spracovaný. Odporúča sa zamerať na plnenie stanovených všeobecných cieľov a tie rozpracovať podľa toho, do ktorého predmetu

multikultúrnu výchovu implementujeme. Podľa Štátneho vzdelávacieho programu ISCED 2⁸ je zmyslom multikultúrnej výchovy rozvíjať u žiakov schopnosť reflektovať kultúrnu, regionálnu a národnú identitu, seba a svojho okolia, reflektovať stereotypy a predsudky v uvažovaní o vlastnej kultúre a iných kultúrach a identite s týmto cieľovým zameraním:

Hlavné ciele

1. Viest' žiakov ku kultúrnej sebareflexii.
2. Viest' žiakov k mysleniu o kultúre.
3. Viest' žiakov k rešpektovaniu kultúrnej rozmanitosti blízkeho okolia.
4. Viest' žiakov k spolupráci s príslušníkmi iných kultúr.

Čiastkové ciele

1. Rozvinúť uvedomelú reflexiu vlastnej kultúrnej identity.
2. Prehĺbiť analytické schopnosti v myslení o kultúre.
3. Rozvinúť schopnosti analyzovať a triediť informácie o kultúrach.
4. Rozvinúť argumentáciu pri prezentácii vlastných názorov a postojov.
5. Vybudovať schopnosť odhaľovať základné stereotypy a predsudky.
6. Prehĺbiť poznanie kultúr blízkeho okolia.
7. Kultivovať formy a spôsoby komunikácie, formy a spôsoby sebvýjadrenia.
8. Vybudovať reflexiu medziľudských vzťahov.
9. Budovať korektné vzťahy s blízkym okolím.
10. Rozvinúť základy medzikultúrnej tolerancie.
11. Spolupracovať s ľuďmi z iných sociálnych skupín.

Tieto ciele treba dať do súladu s hlavnými cieľmi multikultúrnej výchovy vo vzdelávacej oblasti ***človek a hodnoty***:

- Rozvíjať schopnosť reflexie vlastnej kultúrnej identity.
- Formovať a uvedomelo budovať vlastnú hodnotovú orientáciu.
- Budovať úctu k druhým ľuďom, vedomie rovnosti všetkých ľudí.
- Následne analyticko-syntetickou komparáciou je vhodné zosúladiť ciele a príp. formulovať aj odpovedajúce štandardy.

---

⁸Dostupné na: http://www.statpedu.sk/sites/default/files/dokumenty/statny-vzdelavaci-program/mkv_isced_2_3a.pdf [cit. 12.5.2016]

LITERATÚRA

BARTKOVÁ, G. 2015. *Multikultúrna výchova na školách*. Prešov : Katedra pedagogiky ÚPP FHPV PU v Prešove. Dostupné na: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Dupkalova1/subor/Bartkova.pdf> [cit. 12.4.2016].

DÚBRAVOVÁ, V. 2006. Multikultúrna výchova. In DÚBRAVOVÁ, V. et al. 2006. *MULTIKULTI na školách*: Metodická príručka pre multikultúrnú výchovu. Bratislava : Nadácia Milana Šimečku, 2006. Dostupné na: <http://www.multikulti.sk/dok/kapitola-1.pdf> [cit. 2.5.2016].

DÚBRAVOVÁ, V. a kol. 2006. *MULTIKULTI na školách*. Bratislava : Durlák, Nadácia Milana Šimečku. ISBN 80-89008-21-6.

GALLOVÁ-KRIGLEROVÁ, E. – KADLEČÍKOVÁ, J. – LAJČÁKOVÁ, J. 2009. *Migranti. Nové pohľady na staré problémy. Multikulturalizmus a integrácia migrantov na Slovensku*. Bratislava : Centrum pre výskum etnicity a kultúry. ISBN 978-80-970267-8-3.

GALLOVÁ-KRIGLEROVÁ, E. et. al. 2009. *Kultúrna rozmanitosť a jej vnímanie žiakmi základných škôl na Slovensku*. Bratislava : Nadácia otvorenej spoločnosti. ISBN 978-80-969271-9-7. Dostupné na: <http://cvek.sk/wp-content/uploads/2015/11/kulturalna-rozmanitost-web-2.pdf> [cit. 12.4.2016].

Kol. 2009. *MultikulturArt – spoznaj kultúru menšín*. Metodická príručka na multikultúrnú výchovu. Bratislava : Človek v ohrození. ISBN 978-80-7114-777-0. Dostupné na: http://clovekvohrozeni.sk/images/stories/GVprirucky/multikulti_prirucka.pdf [cit. 2.5.2016].

KYSELOVÁ, J. – POLÁKOVÁ, E. 2016. Prierezové témy v etickej výchove. In *Multikultúrna výchova ako prierezová téma v etickej výchove*. Banská Bystrica : UMB, Belianum, 2016. ISBN 978-80-557-1106-5, s. 82 - 109.

MISTRÍK, E. 2011. *Ciele a obsah multikultúrnej výchovy a vzdelávania pre Štátny vzdelávací program ISCED 0 a ISCED 1*. Dostupné na: http://www.statpedu.sk/sites/default/files/dokumenty/statny-vzdelavaci-program/mkv_isced_0_1.pdf [cit. 2.5.2016].

MISTRÍK, E. 2012. *Ciele a obsah multikultúrnej výchovy a vzdelávania pre Štátny vzdelávací program ISCED 2 a ISCED 3A*. Dostupné na: http://www.statpedu.sk/sites/default/files/dokumenty/statny-vzdelavaci-program/mkv_isced_2_3a.pdf [cit. 12.5.2016].

MISTRÍK, E. a kol. 2008. *Multikultúrna výchova v škole*. Dostupné na: http://zmos.exs.sk/files/file/info_pre_ucastnikov/2008-05-15/Publikacia%20MultiKultur_SR_2008.pdf [cit.12.5.2016].

ROVNANOVÁ, L. 2012. *Multikultúrna výchova – teoretické východiská, základné pojmy*. Banská Bystrica : Katedra pedagogiky, Pedagogická fakulta UMB, Banská Bystrica. Dostupné na: http://www.pdf.umb.sk/~lrovnanova/MKV_vychodiska_pojmy_Pg_30508.pdf [cit. 12.4.2016].

SLOVÍKOVÁ, M. 2012. *Multikultúrna výchova v základných a stredných školách*. Výskum názorov a skúseností žiakov. ÚIPŠ odd. prevencie a výskumu mládeže. ISBN 978-80-7098-506-9.

SLOVÍKOVÁ, M. 2013. Implementácia multikultúrnej výchovy v školách očami učiteľov. In *Prevenca*, roč. 2013, č. 4. Bratislava : Ústav informácií a prognóz. Dostupné na: www.cvtisr.sk/buxus/docs//prevencia/texty/MKV_ucitel_2013.doc [cit. 12.5.2016].

ŠÁNDOROVÁ, V. 2011. *Multikultúrna výchova na I. stupni ZŠ*. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum. ISBN 978-80-8052-376-3. Dostupné na: http://www.mpcedu.sk/library/files/multikulturna_vychova_web.pdf [cit. 12.5.2016].

ŠOLTÉSOVÁ, K. 2006. *MULTI-KULTI na školách*: Metodická príručka pre multikultúrnu výchovu. Bratislava : NMŠ. ISBN 80-89008-21-6 Dostupné na: www.nadaciamilana.simecku.sk [cit. 12.5.2016].

Štandardný Eurobarometer 84. Verejná mienka v Európskej únii. Národná správa SR. Dostupné na: http://www.tns-global.sk/sites/default/files/files/st84_report_repsk_final.pdf[cit. 12.5.2016].

TNS: marec 2016. Výsledky prieskumu štandardný Eurobarometer. Dostupné na: <http://www.tns-global.sk/informacie-pre-vas/tlacove-spravy/vysledky-prieskumu-standardny-eurobarometer>[cit. 12.5.2016].

VAŠEČKA, M. 2009. *Postoje verejnosti k cudzincom a zahraničnej politike*. Bratislava : IOM Medzinárodná organizácia pre migráciu. ISBN 978-80-970307-0-4.

2 NÁVRH OBSAHU MULTIKULTÚRNEJ VÝCHOVY VO VYUČOVACOM PREDMETE ETICKÁ VÝCHOVA

V navrhovanom obsahu multikultúrnej výchovy (MUKV) implementovanej do etickej výchovy vychádzame aj z toho, že v rámci ISCED 2 sa vyučuje multikultúrna výchova okrem iných aj v tematických celkoch *kultúrna diferenciácia, ľudské vzťahy, etnický pôvod, multikulturalita*. Tieto môžu rámcovať aj každú z nami odporúčaných tém uvedených v návrhu.

Nižšie uvádzame niektoré možnosti, návrhy implementácie tém multikultúrnej výchovy do obsahu vyučovania etickej výchovy podľa jednotlivých ročníkov. ***Rámcové tematické štruktúrovanie sa môže odvíjať napríklad od týchto konkrétnych tém multikultúrnej výchovy:***

5. ročník: Menšiny Slovenska – „staré menšiny“: Rómovia, Maďari;
6. ročník: Stereotypy, predsudky, diskriminácia;
7. ročník: Menšiny Slovenska – rôzne menšinové a marginalizované sociálne skupiny;
8. ročník: Nové menšiny Slovenska: Vietnamci, Číňania, Turci...
9. ročník: Migrácia, prisťahovalci, rôzne kultúry.

Problematika menšín sa môže konkretizovať v kontexte pojmov vlast', cudzina, cestovanie a cestovný ruch, problémy národnostné, náboženské, neznášanlivosť, intolerancia, xenofóbia, rasizmus, extrémizmus, národy a národnosti žijúce v jednom štáte, ich charakteristické znaky, práva, rovnoprávnosť a rovnocennosť. Pri migračnej problematike by mal byť obsah zameraný najmä na interkultúrne vzťahy, konflikty, prekonávanie konfliktov, bezpečnosť, terorizmus.

Téma v etickej výchove a implementácia témy MUKV

5. ročník:

Otvorená komunikácia – rozdielne komunikačné módy (verbálna aj neverbálna komunikácia) u Rómov, Maďarov...

Poznanie a pozitívne hodnotenie druhých – špecifické vlastnosti osobnosti u Rómov, Maďarov...

Tvorivosť v medziľudských vzťahoch – charakteristické prvky národnej tvorivosti u Rómov, Maďarov...

6. ročník:

Identifikácia a vyjadrovanie citov MUKV – rozdielny temperament vo vyjadrovaní citov u Rómov, Maďarov.

Kognitívna a emocionálna empatia – spoločné vlastnosti, záujmy s inými (predstaviteľmi menšín), pochopenie ich životného štýlu a vcítenie sa do ich konania – otvorený, bezpredsudkový prístup.

Pozitívne vzory správania v histórii a literatúre – významní Rómovia, Maďari v histórii Slovenska.

Pozitívne vzory v každodennom živote – významní Rómovia, Maďari..., moje vzory v športe, hudbe, filme...

Prosociálne správanie – možnosti pomoci „iným“ v krízových situáciách.

7. ročník:

Byť sám sebou, vedieť obhájiť svoje práva a názory – rovnaké práva pre všetkých, bez ohľadu na národnosť, rod, náboženstvo.

Etické aspekty vzťahu vo vlastnej rodine – kultúrne zmiešané rodiny, jazyk, životný štýl, tradície...

Vzťah k znevýhodneným ľuďom – právo na starostlivosť a ochranu znevýhodnených, špecifické prístupy v rôznych kultúrach.

8. ročník:

Zdroje etického poznania ľudstva – kultúrne rozdiely v prístupoch k poznaniu.

Etické hodnoty a etika – morálka a hodnotový systém u príslušníkov „starých a nových“ menšín.

Dobré meno a pravda ako etické hodnoty – stereotypy, predsudky poškodzujúce dobré meno menšín.

9. ročník:

Prehlbovanie komunikačných spôsobilostí – komunikačné problémy s migrantmi a možnosti ich riešenia.

Masmediálne vplyvy – mediálna manipulácia v menšinovej a migračnej problematike.

**2.1 K vybraným vyučovacím témam a k vyššie navrhnutému obsahu MUKV
uvádzame tieto príklady formulácie cieľov**

5. roč. Otvorená komunikácia

Kognitívne ciele	Afektívne ciele	Konatívne ciele
Pozná základné charakteristiky neverbálnej komunikácie Rómov, Maďarov.	Akceptuje rôznu dynamiku komunikačného správania Rómov, Maďarov.	Dokáže identifikovať rozdiely v neverbálnej komunikácii podľa národnosti.
Pozná špecifické pravidlá komunikačnej etikety Rómov, Maďarov.	Toleruje rôznu etiketu národnostných menšín Rómov, Maďarov.	V prípade potreby sa prispôsobí pravidlám etikety Rómov, Maďarov.
Zapamätá si základné komunikačné frázy v rómskom a maďarskom jazyku.	Pozitívne hodnotí priateľské, aj keď výrazne odlišné prejavy komunikácie Rómov, Maďarov.	Realizuje priateľský spôsob komunikácie v styku s Rómami, Maďarmi.

6. roč. Pozitívne vzory správania v histórii a literatúre

Kognitívne ciele	Afektívne ciele	Konatívne ciele
Zapamätá si a porozumie poznatkom o významných Rómoch, Maďaroch.	Prejaví úctu a obdiv významným osobnostiam bez ohľadu na národnosť.	Dokáže vyhľadať rôzne informácie o osobnostiach iných národností.
Aplikuje nadobudnuté vedomosti v diskusiách o rovnosti ľudí.	Interiorizuje si kritérium výkonu a úspešnosti z hľadiska hodnoty úcty.	Dokáže obhájiť tézu rovnosti na základe príkladov o významných osobnostiach.

7. roč. *Byť sám sebou, vedieť obhájiť svoje práva a názory*

Kognitívne ciele	Afektívne ciele	Konatívne ciele
Pozná základné ľudské práva.	Pozitívne sa hodnotí, prijíma sám seba takého, aký je.	Dodržiava základné pravidlá ľudských práv.
Pozná práva detí, svoje práva aj svoje povinnosti.	Primerane prejavuje pocity v situáciách, keď sú ohrozené jeho práva a práva iných.	Dokáže dodatočne analyzovať svoje správanie vo vzťahu k iným.
Porovnáva teoretické poznatky so skutočnosťou v prípade ochrany práv menších.	Empaticky komunikuje s diskriminovanými spolužiakmi.	Kriticky hodnotí svoje správanie v krízových multikultúrnych situáciách.
Na základe poznatkov vie odlišiť predsudky od faktickej skutočnosti.	Poskytne pomoc a podporu znevýhodneným.	Prijíma zodpovednosť za svoje činy a ich dôsledky.

8. roč. *Etické hodnoty a etika*

Kognitívne ciele	Afektívne ciele	Konatívne ciele
Poznať hodnotový systém Rómov, Maďarov.	Porozumieť príčinám vývoja hodnotového systému starých menších.	Používať vhodné príklady v diskusii o rôznych hodnotách Rómov, Maďarov.
Poznať hodnotový systém „nových menších“.	Bezpredsudkovo chápať hodnotový systém nových menších.	Predchádzať konfliktom zapríčineným rozdielnym hodnotovým systémom.
Vedieť sa orientovať a porovnať hodnotové systémy starých a nových menších.	Tolerovať, akceptovať odlišný hodnotový systém u príslušníkov iných etník.	Spolupracovať aj napriek rozdielnosti v hodnotovom systéme.

9. roč. *Migrácia, prisťahovalci, rôzne kultúry*

Kognitívne ciele	Afektívne ciele	Konatívne ciele
Dokáže vysvetliť pojmy národ, etnikum, etnický pôvod, pozná základné práva a povinnosti prisťahovalcov.	Vnútorne je stotožnený s právom ochrany proti diskriminácii z dôvodu etnického pôvodu.	V diskusii dokáže argumentovať uvádzaním príkladov ochrany a diskriminácie z dôvodu etnického pôvodu.
Pozná základné charakteristiky kultúry starých a nových menšín.	Oceňuje kultúrnu rôznorodosť Európy, prejavuje hrdosť na kultúrne bohatstvo obyvateľov SR.	Dokáže poradiť a pomôcť rovesníkovi aj iným, ak sú diskriminovaní.
Pozná a správne používa pojmy z oblasti multikulturality.	Je otvorený rôznorodým kultúrnym vplyvom, obohacuje svoj životný štýl o prvky iných kultúr.	Aktívne sa zapája do multikultúrnych podujatí, vlastnou tvorbou prispieva k ich realizácii.

3 METODICKÉ ODPORÚČANIA A ALTERNATÍVNE NÁVRHY PREZENTÁCIE VYBRANÝCH TÉM Z OBSAHU MULTIKULTÚRNEJ VÝCHOVY

3.1 5. ročník: Menšiny Slovenska – „staré menšiny“: Rómovia, Maďari, Židia

Obsahové okruhy

1. **Otvorená komunikácia** – rozdielne komunikačné módy (verbálna aj neverbálna komunikácia) u Rómov, Maďarov...

Témy:

- Komunikácia a komunikačný jazyk ako charakteristický znak človeka. Rôzne spôsoby komunikácie (priama: verbálna, neverbálna, sprostredkovaná: rôzne komunikačné nástroje), rôzne jazyky (napr. aj posunková reč...).
- Konflikty vyplývajúce z jazykového neporozumenia, ich riešenie:
- Neutrálne jazyky (nediskriminačná komunikácia, bez ohľadu na národnostnú príslušnosť/materinskú reč). Jazyk elektronickej komunikácie, smajlíky, akronymy.
- Kultúrne komunikačné rozdiely v nonverbálnej komunikácii. Špecifiká a rozdiely u Rómov, Maďarov, Slovákov.

2. Poznanie a pozitívne hodnotenie druhých – špecifické vlastnosti osobnosti u Rómov, Maďarov...

Témy:

- Základné pojmy a identifikácia rôznych rás, národností, rozdiely a spoločné znaky, podrobnejšie o Slovákoch, Rómoch, Maďaroch. (národ – základné znaky, národnosť, majorita, etnikum, menšina, minority, vlasť, cudzina, migranti, imigranti).
  - Vnímanie rozdielov, porovnávanie jedincov – charakteristiky osobnosti: vrodené, nadobudnuté, životný štýl, kultúra.
  - Rovnosť/rovnoprávnosť všetkých ľudí bez rozdielov, úcta k človeku – základné ľudské právo.
- ### **3. Tvorivosť v medziľudských vzťahoch** – charakteristické prvky národnej tvorivosti u Rómov, Maďarov... kultúrne špecifiká.

Témy:

- Charakteristiky tvorivej osobnosti, špecifiká podľa vrodenných (národnostných predpokladov).
- Tvorivé osobnosti z osobného, najbližšieho okolia - podľa druhov činnosti, podľa národností...
- Tvoríme lepší, spravodlivejší svet (rodina, skupina detí/kamarátov, trieda,...).

TÉMA OTVORENÁ KOMUNIKÁCIA

Konflikty vyplývajúce z jazykového neporozumenia, ich riešenie:

Neutrálne jazyky (nediskriminačná komunikácia, bez ohľadu na národnostnú príslušnosť/materinskú reč). Jazyk elektronickej komunikácie, smajlíky, akronymy.

Všeobecný cieľ: Viest' žiakov k rešpektovaniu kultúrnej, jazykovej rozmanitosti blízkeho okolia a k spolupráci s príslušníkmi iných národností aj pri nedostatočnej jazykovo-komunikačnej vybavenosti. Naučiť žiakov identifikovať komunikačné problémy a vedieť ich riešiť empatickou komunikáciou.

Kognitívny cieľ: Zapamätať si základné komunikačné frázy v rómskom, maďarskom jazyku, neutrálnom jazyku (posunkovej reči, esperante) a vo vizuálnom jazyku elektronickej komunikácie.

Afektívny cieľ: Pozitívne hodnotiť snahu o priateľskú komunikáciu, aj keď odlišnú, alebo gramaticky nesprávnu u príslušníkov inej národnosti (Rómov, Maďarov....)

Konatívny cieľ: Realizovať priateľský, empatický spôsob komunikácie v styku s príslušníkmi inej národnosti, sociálnej skupiny.

AKTIVITY

1. Na úvod akejkoľvek multikultúrnej témy je vhodná napr. hra Z národov hoc sme rôznych z publikácie „Do Európy hrou I.“ dostupné na: https://www.iuventa.sk/files/documents/1_eurodesk/import/D%C3%B4le%C5%BEit%C3%A9%20linky/BROZ_DEH_I.pdf

Upravená hra: „Z NÁRODOV HOC SME RÔZNYCH“ s. 18

Metodické usmernenie

Pripravíme si pomôcky (príp. aj časti oblečenia) tak, aby sa dala prezentovať národnosť slovenská, maďarská, rómska, židovská a iná, napr. vietnamská, čínska. (dĺžka trvania: 1 hodina).

Pomôcky: šatky, škatule, krepový papier, papiere, farbičky a iné.

Úloha: Vybraní žiaci majú pripraviť pantomímu, v ktorej predvedú niektorú z národností alebo menšín. Ostatní žiaci majú uhádnuť o aké etnikum ide.

Realizácia: Hráči si vylosujú svoju národnosť alebo menšinu. Odídu do inej miestnosti, kde majú 15 minút na prípravu scény, pantomímy. Po uplynutí časového limitu sa vrátia do miestnosti a predvedú svoju úlohu. Po skončení ich vystúpenia ostatní hádajú, koho predstavovali. Počas predvážania sa nepoužíva hovorené ani písané slovo.

Poznámka: Učiteľ využije čas, kedy sa čaká na „predstavenie“ tak, že navodí diskusiu o nejakom stereotypnom výroku, napr. nejakého Američana, ktorý na Slovensku nebol, ale

tvrdí, že: „Na Slovensku je chudoba, nemáme ani elektriku, všetci sme leniví a nevzdelaní“ Aký je názor žiakov na takýto výrok? Po krátkej diskusii učiteľ stručne vysvetlí podstatu stereotypného myslenia, jeho nebezpečenstvá.

Hodnotenie: Úloha bola zábavná a väčšina účastníkov ju aj tak pojme. Opýtame sa účastníkov či majú takú skúsenosť, akú predvádzali v scénke. Je to niečo, čo naozaj zažili, alebo je to len niečo, čo počuli alebo čítali? Stretli sa osobne s nejakým členom skupiny, ktorú predvádzali?

Iná alternatíva, hra „TANCUJ, TANCUJ“

Metodické usmernenie

Pred realizáciou aktivity učiteľ otvorí a riadi krátku diskusiu o názoroch žiakov na charakteristické znaky príslušníkov rôznych/ vybraných etník.

Pomôcky: kazeta s nahrávkami rôznych folklórnych skladieb typických pre rôzne národnosti s dĺžkou trvania cca 1-2 minúty s krátkymi prestávkami medzi jednotlivými skladbami.

Úloha: Žiaci majú čo najlepšie vyjadriť tancom typickú folklórnu hudbu vybraného etnika (slovenská, maďarská, rómska, a iná, napr. španielska skladba).

Realizácia: Vopred vyberieme šikovných žiakov- tanečníkov, ich úlohou je ukázkovo predviesť tanec/pohyb typický pre dané etnikum na folklórnu skladbu. Ostatní žiaci stoja a napodobňujú pohyby tancujúceho hráča. Po skončení jednej ukážky tanca žiaci hádajú o aké etnikum išlo a hodnotia, ako hráč vystihol tanečný prejav daného etnika. Po krátkej prestávke zaznie nová hudba a tancuje iný hráč.

Reflexia: Po skončení všetkých skladieb, tancov, žiaci vyjadrujú svoje pocity, ako sa pri tanci cítili, či hudba a tanec nejako zmenili ich predchádzajúcu predstavu o príslušníkoch daného etnika.

2. Diskusia s ukázkami rôzneho jazykového dorozumievania

Pomôcky: Audionahrávky - ukážky jednoduchých fráz v rôznych jazykoch, obrázky s neverbálnou komunikáciou, obrázky rôznych smajlíkov, videonahrávky – komunikácia v rôznych jazykoch.

Realizácia, metodické odporúčanie

1. Navodenie témy- motivačné otázky:

Kto bol v zahraničí v takej krajine, ktorej jazyk neovládal? Ako ste sa dohovorili? Ktoré jazyky poznáte?

Povedzte, v akom jazyku sú pozdravy napísané na obrázku:

2. Jednoduchá fráza v rôznych jazykoch, porozumenie:

Vyberú sa žiaci hovoriaci rôznym cudzím jazykom, každý z nich povie v inom jazyku jednoduchú vetu, napr.:

SK: Ahoj, ako sa voláš? Ja som Adam.

CZ: Ahoj jak se jmenuješ? Já jsem Adam.

VB: Hi what's your name? I am Adam.

HU: Szia, mi a neved? Vagyok Adam.

IT: Ciao, come ti chiami? Sono Adam.

DE: Hallo, was ist Ihr Name? Ich bin Adam.

Turecky: Merhaba, senin adın ne? Ben Adam.

Učiteľ sám povie túto frázu v jazykoch, ktoré žiaci neovládajú.

Môžeme použiť:

- Porovnanie slov vo viacerých jazykoch (hovorí, hrajú deti):

https://www.youtube.com/watch?v=6_uvlent_oo /video 2:59/ (cit. 30. 9. 2016) vo videu trieda SEXTA z Gymnázia Vojtecha Mihálíka v Seredi porovnáva niektoré výrazy v rómskom jazyku s niektorými európskymi jazykmi. *TÝMTO VIDEOM ŠTUDENTI NECHCELI NIKOHO URAZIŤ!!!*

- Základné pozdravy/frázy v rôznych jazykoch aj so zvukom.
- Na stránke slovake.eu ... prepínať jazyky, napr.:

Slovensko-maďarsky: <http://slovake.eu/hu/learning/intro/greetings> /textový dokument/ (cit. 11. 11. 2016) dokument porovnáva niektoré výrazy v slovenskom a maďarskom jazyku.

Slovensko-poľsky: <http://slovake.eu/pl/learning/intro/greetings> /textový dokument/ (cit. 11. 11. 2016) dokument porovnáva niektoré výrazy v slovenskom a poľskom jazyku.

1. Čo si myslíte, existuje nejaký jazyk, ktorý by bol pre každého rovnocenný (bez ohľadu na náš materský jazyk): (latinčina, esperanto, ale napr. aj znaková (obrázková, alebo posunková reč).

Napr.: esperanto: Saluton, kia estas vianomo? Mi estas Adam.

Pre žiakov *na úvod o esperante*: Esperanto estas, časť 1.- video: Esperanto je jazyk vhodný na všetko aj na: <https://www.youtube.com/watch?v=n62fJrFMYxs> /video 1:43/ (cit. 10. 10. 2016) Esperanto bol jazyk vhodný na medzinárodnú komunikáciu, cestovanie, internet, interkultúrne

učenie, nájdenie nových priateľov, medzinárodné kongresy, bezplatné hostovanie v cudzích krajinách a ešte oveľa viac (v súčasnosti esperanto je nahrádzané jazykom anglickým).

Pre učiteľa podrobnejšie:

O esperante: <http://lernu.net/sk/esperanto> /textový dokument/ (cit. 27. 9. 2016)
„Vnútorňá myšlienka esperanta je: na neutrálnom jazykovom základe odstrániť múry medzi národmi a navyknúť ľuďi na to, aby každý videl v svojom blížnom len človeka a brata.“

2. Vyjadriť nonverbálne svoje pocity (niekedy slovami nechceme vyjadriť svoje pocity, ale ich vyjadríme nonverbálne. Je to potrebné? Aký to má význam? Kedy je to nevyhnutné?

Vyjadrite pocity:

1. Hlasom vo vete: Už som doma (teším sa, som smutný, som znudený / otrávený...).
2. Napísať vetu na papier a prikresliť svoju tvár vyjadrujúcu daný pocit.
3. Napísať vetu a doplniť ju smajlíkom.
4. Vyjadriť túto vetu a pocit pantomímou.
5. Úloha pre žiakov - povedzte, aké pocity vyjadruje muž na obrázku:

Zdroj: http://www.oskole.sk/userfiles/image/2011/december/Neverb%C3%A1lna%20komunik%C3%A1cia-%205_ro%C4%8D_html_206a38e0.jpg /obrázok/ (cit. 28. 9. 2016)

Posunková reč:

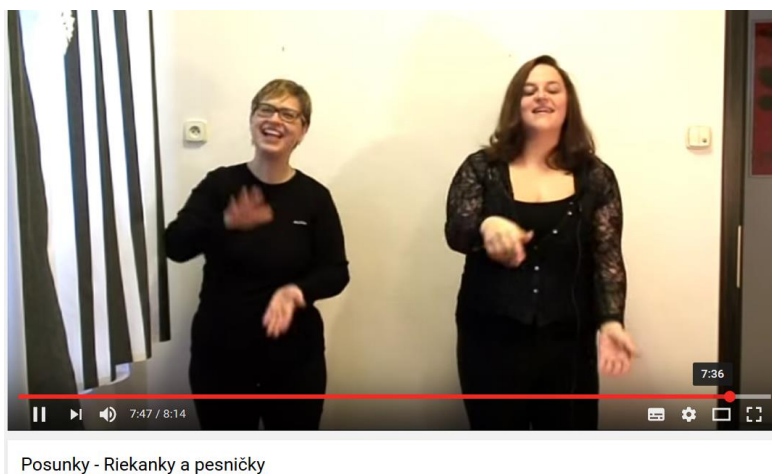
Úvod, motivácia k posunkovej reči: https://www.youtube.com/watch?v=HNBazo_do-A /video 3:20/ (cit. 19. 10. 2016) vo videu je ukážka kurzu posunkov, ktorý pripravil Nadačný fond Telekom.

Základné posunky: <https://www.youtube.com/watch?v=JWWhE6dNc8Y> /video 2:40/ (cit. 20. 10. 2016) video je ukážkou niektorých posunkov.

Základné pozdravy/frázy: <https://www.youtube.com/watch?v=L4LIaBCwmLY> /video 1:03/ (cit. 20. 10. 2016) video je ukážkou niektorých posunkových fráz.

Posunky - riekanky a pesničky: <https://www.youtube.com/watch?v=zBS37bH0j9M> /video 8:14/ (cit. 21. 10. 2016) video je ukážkou niektorých posunkových fráz, riekaniek a pesničiek.

Motivačná reklama - výnimočné deti: Viete hovoriť pod vodou? <https://www.youtube.com/watch?v=VunQ-YDKvsY> /video 0:55/ (cit. 22. 10. 2016) vo videu sú ukážky posunkových znakov vo vode.

Kurz pre starších žiakov: <https://www.youtube.com/watch?v=EEwmmIRcBjM> /video 1:35/ (cit. 22. 10. 2016) Hovoriť rukami nemusí byť vôbec jednoduché. Zistili to aj účastníci kurzu posunkového jazyka v Novom Smokovci, ktorý organizovala Nadácia Pontis s podporou Slovak Telekom.

Kurz rómskeho jazyka(v češtine): https://www.youtube.com/watch?v=c_MDv1oE_tE /video 1:35/ (cit. 22. 10. 2016) Ako sa rómovia zdravia? Toto i viac v krátkom kurze.

Alebo animovaný kurz: <https://www.youtube.com/watch?v=R59H5-Nuq9c> /video 12:54/ (cit. 22. 10. 2016) animovaný videokurz rómčiny. Sprostredkuje základy jazyka, ktorým len v Európe hovorí zhruba 10 miliónov ľudí.

Smajlíky

<http://www.smajliky.com/> /textový dokument/ (cit. 27. 10. 2016) dokument obsahuje smajlíky, emotikony a emoji pre Facebook, Twitter, iPhone, Android, Mac a Windows. Stačí skopírovať a vložiť.

<http://facebook-emoticons.sk.downloadastro.com/tools/> /textový dokument/ (cit. 27. 10. 2016) dokument obsahuje kompletný zoznam všetkých emotikon siete Facebook vrátane

skutočne štýlových ikon. Pridávajú symboly, emodži smajlíkov a zaľúbené ikony do siete Facebook na počítači, tablete alebo mobile. Ako pridať ikony do aplikácie Facebook?

1. **Stlačte CTRL+D** , čím si túto stránku uložíte medzi záložky a budete ju mať k dispozícii.

2. **Kliknite na požadovanú ikonu.** Skopíruje sa do vašej schránky. Ikonu vám zobrazím v poli náhľadu. Vybrať môžete ľubovoľný počet ikon.

3. **Prilepte ikonu v sieti Facebook.** (CTRL+V na počítači alebo akcia „prilepiť“ v mobile).

Akronymy: [http://www.zodpovedne.sk/index.php/sk/deti/230-akronymy-skratky/textový dokument/](http://www.zodpovedne.sk/index.php/sk/deti/230-akronymy-skratky/textový%20dokument/) (cit. 27. 10. 2016) dokument obsahuje skratky pôvodom anglické – slušné aj neslušné a tiež pôvodom slovenské a české.

Symboly: <https://cs.piliapp.com/symbol/> /textový dokument/ (cit. 27. 10. 2016) dokument obsahuje špeciálne znaky – symboly (symboly meny, lásky, jazyka, matematické symboly, šípky, grafické symboly, facebook symboly, twitter symboly...), ktoré sú k dispozícii skopírovať a vložiť hocikde, ako napríklad Microsoft Word, Facebook, Twitter, HTML alebo blogovanie.

Záverečná reflexia

Dobre vychádzame s ľuďmi vtedy, ak im rozumieme. Snažíme sa o dobrú, priateľskú komunikáciu.

3.2 6. ročník: Stereotypy, predsudky, diskriminácia

Obsahové okruhy

1. *Identifikácia a vyjadrovanie citov MUKV* – rozdielny temperament vo vyjadrovaní citov u Rómov, Maďarov:

Témy:

- Ja, my, naše plány.
- Ja (o sebe).
- Pravidlá v skupine.
- Viem počúvať iných.
- Čo cítim.
- Vyjadrovanie citov.
- Práca s mapou mysle.

2. *Kognitívna a emocionálna empatia* – spoločné vlastnosti, záujmy s inými (predstaviteľmi menším), pochopenie ich životného štýlu a vcítenie sa do ich konania – otvorený, bezpredsudkový prístup

Témy:

- Rozoznávanie emócií.
- Malý slovník emócií.
- Čo je empatia.
- Pozeráme sa očami iného človeka.

Pozitívne vzory správania v histórii a literatúre – významní Rómovia, Maďari v histórii Slovenska

3. *Pozitívne vzory v každodennom živote* – významní Rómovia, Maďari..., moje vzory v športe, hudbe, filme...

Témy:

- Moje vzory.
- Aj s dospelým si môžem rozumieť.
- Charakteristika dobrého človeka.
- Dobré skutky prinášajú šťastie.

- Prezentácie I.
- Prezentácie II.

4. *Prosociálne správanie* – možnosti pomoci „iným“ v krízových situáciách

Témy:

- Kto je priateľ.
- Pravidlá priateľstva.
- Spoluprácou sa naše sily znásobia.
- Pomoc pomáha.
- Dar, darček, darovanie.

TÉMA POZITÍVNE VZORY SPRÁVANIA V HISTÓRII A LITERATÚRE

Vysvetlenie pojmov vzor, model, idol. Pozitívne a negatívne vzory. Pozitívne vzory správania v histórii, literárne vzory, filmový hrdinovia. Rozvíjať schopnosť mravného úsudku na modeloch správania, ktoré sú prezentované v médiách. Čo je dobro a zlo v ľudskom živote? Ako sa prejavuje v právaní jednotlivcov a skupín, s akými dôsledkami pre jednotlivca a skupiny.

Všeobecný cieľ: Viesť žiakov k rešpektovaniu kultúrnej, jazykovej rozmanitosti blízkeho okolia a k spolupráci s príslušníkmi iných národností aj pri nedostatočnej jazykovo-komunikačnej vybavenosti (Rómov, Maďarov). Naučiť žiakov identifikovať pozitívne vzory správania v histórii a literatúre.

Kognitívny cieľ: Zapamätať a porozumieť poznatkom o významných Rómoch a Maďaroch. Vedieť aplikovať nadobudnuté vedomosti v diskusiách o rovnosti ľudí.

Afektívny cieľ: Viesť žiakov k pochopeniu, ako prejavíť úctu a obdiv významným osobnostiam bez ohľadu na ich národnosť. Vyzdvihnúť kritérium výkonu a úspešnosti jednotlivých osobností z hľadiska hodnoty úcty.

Konatívny cieľ: Žiak dokáže vyhľadať rôzne informácie o osobnostiach iných národností, pričom si žiaci dokážu obhájiť tézu rovnosti na základe príkladov o význačných osobnostiach.

AKTIVITY

1. AKTIVITA – DVA UHLY POHĽADU

Vek: od 10 rokov

Cieľ hry: zistiť, že na každú situáciu, na každý problém sa treba pozrieť nielen zo svojho uhla pohľadu, ale aj z uhla pohľadu iných ľudí, resp. účastníkov konfliktu, treba poznať aj ich stanoviská, názory a vnímanie sveta, a tak lepšie porozumieť reakciám a prejavom správania sa ľudí okolo seba.

Časové trvanie: 35minút

Materiál: obrázok dvojznačnej figúry, príbeh o Červenej čiapočke a vlkovi, rozprávaný z pohľadu Čiapočky a potom z pohľadu vlka, rozprávky vyrozprávané tak, ako by ich videl záporný hrdina.

<http://brainden.com/hlavalamy/zrakove-klamy-tvare.htm> /textový dokument/ (cit. 2. 11.

2016) *Tváre* v týchto zrakových ilúziách skrývajú mnohé veci. Či už iné tváre alebo aj celé postavy sú skryté v krajine.

Stručný postup:

1. žiakom ukážeme obrázok dvojznačnej figúry „Starena a mladé dievča“ a položíme im otázky: Čo vidíte na obrázku? Kto tam je?

Počkáme si na reakcie žiakov a potom sa opäť opýtame: Je tam iba stará žena? Alebo je tam iba mladé dievča?

Vlastne pri inom uhle pohľadu je tam raz starena a raz mladé dievča?

Tú istú situáciu môžeme vnímať dvojako.

Sú aj v bežnom živote také situácie, ktoré možno vnímať takto? Kto by mohol takú situáciu nájsť alebo už takú situáciu zažil? (príklad zo života)

zdroj: <https://www.moja-kniha.sk/kniha/cervena-ciapočka-rozpravkove-karticky> odkaz na ponuku pre zakúpenie knižnej publikácie

2. Žiakom prečítame príbeh o Červenej čiapočke rozprávaný najprv samotnou Čiapočkou a vzápätí sa ich spýtame na ich názor na vlka. Ich postoj k vlkovi bude pravdepodobne záporný. Potom prečítame príbeh tak, ako by ho rozprával vlk, ako on vníma danú situáciu. Opäť sa žiakov spýtame na ich názor na situáciu na Červenú čiapočku aj na vlka. Aký je teraz ich názor? Je rovnako silne záporný?

  - Požiadame žiakov, aby si sami spomenuli na situácie z konkrétneho života, v ktorých bolo alebo je veľmi dôležité poznať aj stanovisko, názor, pohľad druhého človeka.
  - Ako môžeme poznanie toho druhého stanoviska ovplyvniť riešenie problémovej situácie?
  - A ako môže dopadnúť situácia, v ktorej nás nezaujímajú pohľad a stanovisko druhého človeka? Boli názory spolužiakov na daný problém rovnaké alebo sa zásadne líšili?

2. AKTIVITA - TRIEDNY HRDINA KAŽDODENNOSTI

Ročník: 6. ročník

Témy ISCED:

Pozitívne vzory správania v histórii a v literatúre – vysvetlenie pojmov vzor, model, idol. Pozitívne a negatívne vzory. Pozitívne vzory správania v histórii, literárne vzory, filmoví hrdinovia. Rozvíjať schopnosť mravného úsudku na modeloch správania, ktoré sú prezentované

v médiách. Čo je to dobro a zlo v ľudskom živote? Ako sa prejavuje na správaní jednotlivcov a skupín, s akými dôsledkami pre jednotlivca a skupiny?

Pozitívne vzory v každodennom živote – vedieme žiakov k citlivosti na vnímanie ľudí okolo seba, anonymný hrdina. Moje okolie a dobrí ľudia, čo si na nich najviac cením? Ako by som chcel žiť a ako nie, ako kto a prečo? Prečo sa mi nedarí byť taký ako oni? Každý človek je pozvaný k naplneniu svojho života dobrom originálnym spôsobom. Môžem byť aj ja vzorom pre iných?

Téma Detského činu roka:

Pomoc v rodine, Pomoc rovesníkom

Čas: 45 minút

Ciele:

- žiak dokáže pomenovať modely správania charakterizované ako hrdinstvo
- žiak rozoznáva medzi hrdinstvom verejným, prezentovaným navonok a anonymným, každodenným

Pomôcky:

približne 15 ks tvrdého papiera veľkosť A4, 15 ks lepidla, noviny (5-6 výtlačkov), materiál na tvorbu koláže (môže byť rôznorodý), veľký papier na ktorý bude možné obkresliť siluetu ležiaceho žiaka, čierne fixky, lepidlo

Postup:

EVOKÁCIA – 10 minút

1. Urobte so žiakmi brainstorming na tému „hrdina / hrdinstvo“. Pomáhajte si otázkami:

- kto všetko je považovaný za hrdinu?
- Aké typy hrdinov poznáme? (filmový hrdina, románový hrdina, televízny...)
- kto je pre vás hrdina? Poznáte nejakého hrdinu?
- Musím niekoho zachrániť aby som sa stal hrdinom? ..atď.

Záveru brainstormingu zapisujte na tabuľu do spoločných množín vlastností (alebo farebne prepojiť), aby sme po ukončení vedeli rozoznať rozdielne typy hrdinov.

UVEDOMENIE – 20 minút

1. Spoločne so žiakmi prečítajte list:

Volám sa Vladimír Fiffik. Chodím do 9.ročníka. Navštevujem špeciálnu základnú školu v Spišskej Novej Vsi. Ocko mi zomrel, keď som mal sedem rokov. Moja mama nedávno ťažko ochorela a oslepla. Starostlivosť o celú rodinu prebral môj starší brat a ja. Mojej mamke

pomáham pri rannej a večernej hygiene. Robím jej raňajky a spolu raňajkujeme. Keď prídem domov zo školy, porozprávam jej, čo bolo nové. S bratom periem, veším a žehlím prádlo.

V sobotu robím veľké upratovanie. Vysávam, utieram prach, polievam kvety, vynesiem smeti. Rád s mamkou pozerám televízne programy a potom si o tom rozprávame. Pravidelne v nedeľu poobede chodíme na prechádzky. Mamka sa rada prechádza okolo rieky. Stretávame sa s ľuďmi a porozprávame sa. Mám mamku veľmi rád a mrzí ma, že je chorá. Preto jej veľmi rád pomáham. Keď budem zarábať, moja túžba je jej zaplatiť operáciu.“

List napísal a skutok vykonal Vladimír Fíffik, v šk. r. 2004/2005 žiak 9. triedy, Špeciálna základná škola, Fabiniho 3, Spišská Nová Ves

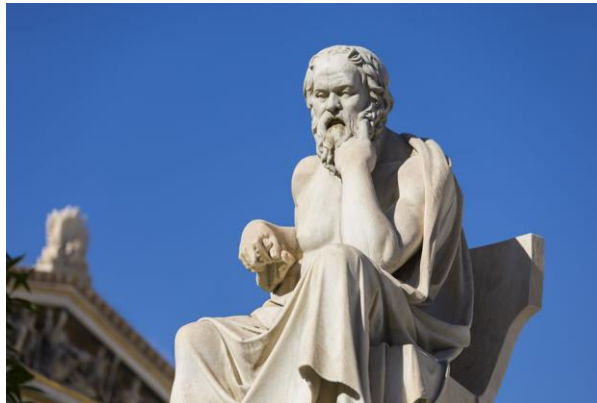
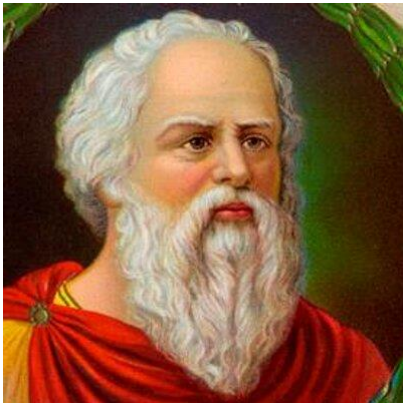
2. **Rozdajte im do každej lavice 1ks tvrdého papiera veľkosti A4**, 1ks novín (prípadne 1 dvojhárok) a rôzne typy materiálov na vytváranie koláže (žiacov môžete upozorniť aj vopred aby si takéto materiály priniesli). ich úlohou bude zamyslieť sa nad listom, ktorý ste práve prečítali a pomocou materiálu ktorý dostali vytvoriť koláž na tému „každodenné hrdinstvo“. koláž môže byť zložená zo slov i obrázkov.

REFLEXIA – 15 minút

1. Vyžrebujte jedného žiaka, ktorý si ľahne na veľký papier. Spolužiaci ho obkreslia.
2. Do tejto siluety potom z druhej strany spoločne vlepíte koláže vašich žiakov ak, aby ste pokryli celý priestor siluety. Počas tejto aktivity budú vždy tí, ktorí koláž vlepujú v krátkosti predstavovať ako svoju koláž poňali.
3. Nakoniec siluetu vystrihnite – vznikne vám tak „triedny hrdina každodennosti“ ktorého si môžete v triede vystaviť.

Zdroj: http://www.detskycin.sk/files/documents/skola-dobrych-skutkov/modelove-hodiny/dcr_program_6.pdf /textový dokument/ (cit. 2. 11. 2016) v dokumente je vysvetlenie pojmov vzor, model, idol. Pozitívne a negatívne vzory. Pozitívne vzory správania v histórii, literárne vzory, filmoví hrdinovia. Rozvíjať schopnosť mravného úsudku na modeloch správania, ktoré sú prezentované v médiách. Čo je to dobro a zlo v ľudskom živote? Ako sa prejavuje na správaní jednotlivcov a skupín, s akými dôsledkami pre jednotlivca a skupiny?

3. AKTIVITA – „SOKRATES – MÔJ VZOR? „

https://www.google.sk/search?q=sokrates+obr%C3%A1zky&ie=utf-8&oe=utf-8&client=-b&gfe_rd=cr&ei=cEV3WLuJMYKO8QeBx4eACA#q=+obr%C3%A1zky+sokrates – link na fotografie.

Naladenie predstavuje „študijný“ text o názoroch a postojoch gréckeho filozofa Sokrata a je prípravou na riešenie *úlohy č. 1*.

Riešením *úlohy č. 2* po celotriednej diskusii môže byť napríklad aktívne počúvanie, spolupatričnosť, hádka, kompromis, ocenenie, pochvala, zdôvodnenie, zvedavosť, veselosť, krik, komunita, skupina, tím, projekt, úsmev, sumarizovanie argumentov, slušnosť, empatia, pochopenie iných, dohody, priateľstvo, starostlivosť...

Úloha č. 3 sa týka životnej zručnosti *zvedavosť*. To, čo vidíme, počujeme, cítime, sú v podstate komponenty životnej zručnosti *zvedavosť*. Niekoľko možností riešenia:

- vidíme – rozžiarené oči, nadšený pohľad, rýchle pohyby, vzrušené rozhovory, hľadanie údajov v knihách, vo filmoch, v novinách, spolupracujúce a komunikujúce skupiny, čítajúcich jednotlivcov, vedcov analyzujúcich vzorku pod mikroskopom, lupou, prácu s mapou...
- počujeme – hlučnosť, vzrušené hlasy, rýchlu chôdzu, šuchotanie stránkami kníh, materiálov, s ktorými žiaci pracujú, zvýšené hlasy s novými argumentmi, smiech, citoslovcia *fíha, jéj, íha...*

Human Emotions: <https://www.youtube.com/watch?v=UjZzdo2-LKE> /video 3:05/ (cit. 22. 11. 2016) Tváre sú rôzne. Výsledok experimentu, ktorý bol dosiahnutý pomocou teleprompteru (čítacia kamera). Kamera zachytila rôzne emócie ľudí.

Feelings, Emotions song, Children <https://www.youtube.com/watch?v=utZr0dPu5sk> /video 3:28/ (cit. 22. 11. 2016) video zobrazuje pocity detí pri počúvaní emotívnej anglickej piesne určenej pre deti.

- cítíme – spolupatričnosť, radosť z poznávania nových skutočností, priateľstvo, úctu voči tým, ktorí urobili krok vpred (mali dobrý nápad), obdiv, zodpovednosť za svoju úlohu, starostlivosť o členov svojho tímu... Pri skupinovej práci môžeme použiť metódu brainstormingu. Spoločná skupinová definícia môže získať podobu: *zvedavosť je snaha dozvedieť sa alebo poznať veci v plnom rozsahu*. Skupinovú prácu odprezentuje žiak s najsvetlejšími očami, alebo učiteľ zvolí iný znak (najvyšší, najnižší v skupine, s prevahou modrej farby na oblečení, s najdlhšími vlasmi...).

Z Bonusových úloh si žiaci môžu vybrať kreslenie dobra, pomenovať symbol dobra, vyhľadávať informácie o Sokratovi. Jednou z úloh je aj zašifrovaná myšlienka A. Mauroisa:

Šťastie je mozaika zložená z drobných radostí. Slová treba hľadať medzi rozhádzanými písmenkami. V ďalšej úlohe sa majú vytvoriť slová súvisiace s radosťou, láskou, krásou, napr.: a – dar, ďakujem, dovolenka, darček, dať, Donovaly, vlasy...; e – tešíme sa, veselosť, nadšenie...; o – s pomocou, otvorenosť, pozorovať...

Možnosti, ako doplniť príslovia: *Kto druhému jamu kope, nikdy do nej nespadne*. Komu sa nelení, tomu nikto neuškodí. Ako sa do hory volá, tak sa všetci radujú.

V **reflexii** sa dokončujú vety o správaní ľudí, o dobrých skutkoch a o problematike vzdelania.

Zdroj: <http://orbispictus.sk/wp-content/uploads/userfile/file/cms/ev6-mp-na-web.pdf>
/textový dokument/ (cit. 2. 11. 2016)

Dokument obsahuje metodickú príručku etickej výchovy pre šiesty ročník základných škôl.

3.3 7. ročník: Menšiny Slovenska – rôzne menšinové a marginalizované sociálne skupiny

Obsahové okruhy:

1. *Byť sám sebou, vedieť obhájiť svoje práva a názory* – rovnaké práva pre všetkých, bez ohľadu na národnosť, rod, náboženstvo.

Témy:

- Asertívne správanie – asertívne správanie, otázka, odmietnutie, sťažnosť, obhajoba názorov a obrana proti manipulácii.

2. *Etické aspekty vzťahu vo vlastnej rodine* – kultúrne zmiešané rodiny, jazyk, životný štýl, tradície...

Témy:

- Rodina – hlbšie poznanie svojej rodiny aj multikultúrnej.
- Komunikácia v rodine – uplatňovanie sociálnych zručností v rámci zmiešaných rodín – etnicky a národnostne odlišných.
- Práva a povinnosti v rodine – reflexia nad vlastnou kritickosťou v rodine – rešpektovanie pravidiel (práv a povinností) v rodine.

Vzťah k znevýhodneným ľuďom – právo na starostlivosť a ochranu znevýhodnených, špecifické prístupy v rôznych kultúrach.

Téma:

- Staroba, ľudia so špecifickými potrebami.
- Pomoc, darovanie, empatia.
- Tolerancia, rešpektovanie odlišností, generačné rozdiely.

OBSAHOVÝ OKRUH - Vzťah k znevýhodneným ľuďom:

TÉMA: Tolerancia, rešpektovanie odlišností, generačné rozdiely

Všeobecný cieľ: Viesť žiakov k tolerancii. Objasniť žiakom vplyv života a kultúry národnostných menšín a iných etník. Utvoriť si celkový obraz o odlišných kultúrach.

Kognitívny cieľ: Zapamätať a porozumieť poznatkom o odlišných kultúrach. Vedieť aplikovať nadobudnuté vedomosti v diskusiách o rovnosti ľudí, pričom žiak vie zaujať správny sociálny postoj.

Afektívny cieľ: Viesť žiakov k pochopeniu, ako prejavíť sympatiu a empatiu bez ohľadu rasy, náboženstvo, ako aj na ich národnosť.

Konatívny cieľ: Žiak má prehľad, kde môže vyhľadať potrebné informácie.

Zdroj: <http://www.skolskyportal.sk/vzdelavanie-vychova/multikulturalizmus-multikulturalna-vychova> /textový dokument/ (cit. 2. 11. 2016) Multikultúrna výchova sa týka nás všetkých. Bez ohľadu na to, či učíte v triede, kde sú žiaci rovnakej etnickej príslušnosti, alebo v multietnickej triede, prístup k výchove a vzdelávaniu by mal byť orientovaný k rasovej, etnickej a náboženskej tolerancii, kultúrnemu pluralizmu, sociálnej spolupatričnosti, ponímanie inakosti ako výzvy na poznávanie, porozumenie a prekonávanie predsudkov a stereotypov.

1. Aktivita – Moji susedia

Tematické zameranie: Medzil'udské vzťahy

Obsah: Postoj k multikultúrnej spoločnosti

Ciele:

- Zamyslieť sa nad svojím postojom k multikultúrnej spoločnosti
- Zoznámiť žiakov s pojmom stereotyp a predsudok
- Uznať význam dobrých medzil'udských vzťahov pre harmonický rozvoj osobnosti
- Podporovať spoluprácu, učiť sa dospieť k vzájomnej dohode
- Rozvíjať kritické myslenie.

Postup: Žiaci dostali pracovný list s opisom siedmich osôb. Škálovaním od 1 po 7 mali označiť osoby, ktorých by chceli mať za susedov v jednom obytnom dome.

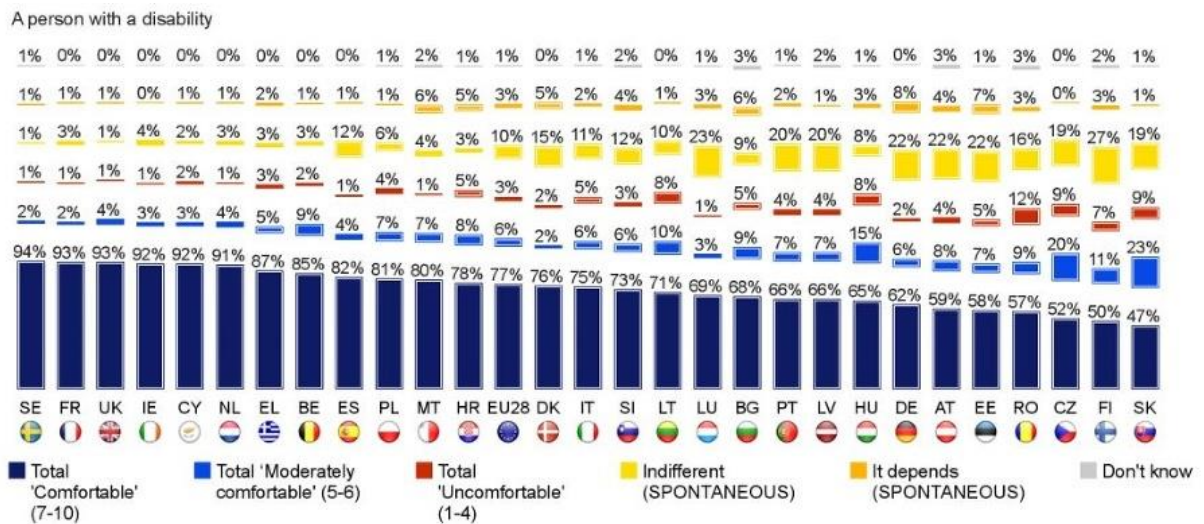
Dá sa použiť aj:

1. Diskusia k videám – rôzni – právnici, aktivisti a pod. sa vyjadrujú k rómskej problematike :

- a. <http://www.100nazorov.sk/34-aktivisti-romovia/509-lajcakova-jarmila> /video 4:27/ (cit. 3. 11. 2016)
- b. <http://www.100nazorov.sk/34-aktivisti-romovia/510-gindlova-barbara> /video 8:27/ (cit. 3. 11. 2016)
- c. <http://www.100nazorov.sk/34-aktivisti-romovia/515-mirga-ivan> /video 23:06/ (cit. 2. 11. 2016)

2. Diskusia k článku – „Európsky prieskum odhalil katastrofálnu pravdu o Slovákoch: Sme najhorší a nechceme to priznať“ 08.10.2015 (cit. 20.10.2016)
<http://www.topky.sk/cl/10/1502883/Eurosky-prieskum-odhalil-katastrofalnu-pravdu-o-Slovakoch--Sme-najhors-i-a-nehceme-to-priznat> /textový dokument/

Osoba so zdravotným postihnutím -- iba 66 percent opýtaných Slovákov by bolo s telesne postihnutým kolegom schopných pracovať bez nevráživosti.

	Ethnic origin	Sexual orientation (being gay, lesbian or bisexual)	Gender identity (being transgender or transsexual)	Religion or beliefs	Disability	Being over 55 years old	Gender	Being under 30 years old
EU28	64%	58%	56%	50%	50%	42%	37%	19%
BE	74%	59%	55%	67%	52%	43%	37%	19%
BG	47%	34%	31%	27%	54%	57%	19%	23%
CZ	52%	30%	26%	17%	38%	58%	28%	15%
DK	78%	47%	47%	63%	37%	22%	19%	8%
DE	60%	50%	51%	48%	39%	30%	25%	8%
EE	41%	36%	24%	18%	43%	39%	28%	15%
IE	58%	49%	47%	41%	40%	31%	28%	19%
EL	70%	71%	73%	47%	56%	46%	32%	21%
ES	63%	56%	66%	43%	49%	43%	41%	20%
FR	82%	72%	62%	76%	69%	51%	53%	28%
HR	50%	62%	49%	41%	47%	47%	39%	25%
IT	73%	73%	71%	47%	52%	41%	41%	22%
CY	66%	79%	79%	54%	51%	47%	36%	20%
LV	32%	35%	21%	14%	43%	49%	19%	21%
LT	29%	57%	46%	17%	44%	50%	25%	20%
LU	50%	38%	34%	37%	31%	26%	28%	16%
HU	65%	49%	40%	29%	54%	58%	43%	27%
MT	71%	55%	58%	45%	37%	42%	33%	18%
NL	84%	65%	56%	68%	53%	42%	36%	14%
AT	58%	57%	58%	51%	43%	41%	27%	15%
PL	31%	48%	44%	27%	29%	31%	19%	12%
PT	64%	69%	65%	32%	65%	52%	30%	18%
RO	51%	52%	46%	37%	56%	56%	38%	33%
SI	40%	42%	37%	29%	42%	43%	30%	21%
SK	46%	38%	33%	15%	39%	50%	24%	19%
FI	67%	51%	49%	35%	47%	44%	24%	12%
SE	84%	63%	69%	67%	56%	33%	53%	11%
UK	70%	58%	60%	68%	57%	45%	48%	26%

Highest percentage per country	Lowest percentage per country
Highest percentage per item	Lowest percentage per item

Ďalšie aktivity:

- Slovenčina v Japonsku

<https://www.youtube.com/watch?v=hc32rm3LFOQ> /video 4:30/ (cit. 22. 11. 2016)

video obsahuje artikulovanie slovenských výrazov cudzincami.

- **Multikultúrne spolunažívanie v Nórsku**

<https://www.youtube.com/watch?v=zIczKO0ERg> /video 3:10/ (cit. 22. 11. 2016) vo videu vidíme rôzne pohľady na multikultúrne nažívanie v Nórsku.

- **Koniec hry - dokument o genocíde belochov**

<https://www.youtube.com/watch?v=Qg-QqYx2kzA> /video 20:48/ (cit. 22. 11. 2016) tento dokument interpretuje demografický úpadok bielych populácií v Európe a Severnej Amerike ako cieľenú snahu politických elít o genocídu belochov. Odvolávajú sa pritom najmä na štatistické údaje, medzinárodné dokumenty a vyjadrenia samotných politikov.

3.4 8. ročník: Nové menšiny Slovenska: Vietnamci, Číňania, Turci...

Obsahové okruhy a témy:

1. **Zdroje etického poznania ľudstva** – kultúrne rozdiely v prístupoch k poznaniu.
2. **Etické hodnoty a etika** – morálka a hodnotový systém u príslušníkov „starých a nových“ menšín.
3. **Dobré meno a pravda ako etické hodnoty** – stereotypy, predsudky poškodzujúce dobré meno menšín.

TÉMA - Etické hodnoty a etika:

Všeobecný cieľ: Viesť žiakov k porozumeniu a pozitívnemu hodnoteniu morálnych a etických hodnôt národnostných menšín a etník.

Kognitívny cieľ: Porozumieť hodnotovému systému „starých“ menšín – Rómov, Maďarov, ako aj „nových“ menšín – migrantov z iných krajín, predovšetkým Afriky a Blízkeho východu.

Afektívny cieľ: Viesť žiakov k pochopeniu, aby vedeli porozumieť príčinám vývoja hodnotového systému „starých“ a „nových“ menšín. Žiak by mal vedieť tolerovať a akceptovať rozdielne hodnotové systémy u príslušníkov iných národnostných skupín a etník.

Konatívny cieľ: Žiak vie prehľadne nájsť rozdiely v hodnotovom systéme ľudí. Vie predchádzať konfliktom, ktoré sú zapríčinené rozdielnym hodnotovým systémom. Žiak vie používať vhodné príklady v diskusiách na tému hodnôt Rómov, Maďarov.

Zdroj: <http://zahranicni.ihned.cz/amerika-usa/c1-60937590-jak-vypada-prumerny-american-magazin-national-geographic-zachytil-promenu-americkych-tvari> /textový dokument/
(cit. 24. 11. 2016)

1. Aktivita

Pomôcky: 13 ks papier A4, fixky, lepiaca páska.

Trvanie: 45min.

Každý jeden A4 papier z 10 ks obsahuje národnostné pomenovanie:

1. Slováč; 2. Čech; 3. Maďar; 4. Slováč; 5. Róm; 6. Iránec ; 7. Číňan; 8. Róm; 9. Turek;
10. Maďar.

Z triedy vyberiem 13 žiakov, ktorý budú predvádzať scénu.

Na chrbát 10.-tich žiakov nalepíme lepiacou páskou papiere s národnosťnými pomenovaniami tak, aby žiak netušil, ktorú národnosťnú skupinu predstavuje a budú sa uchádzať o zamestnanie.

Ostatní 3. žiaci budú predstavovať potencionálnych zamestnávateľov v:

- Reklamná agentúra (plat 2000 eur).
- Personálna agentúra (plat 1000 eur).
- Robotník / UPSVaR (plat 450 – 0 eur).

Reklamná agentúra môže zobrať iba Slováka, Čecha a Maďara. Personálna agentúra môže do svojho tímu zamestnať len Slováka, Maďara a Číňana. Pri robotníckej profesii je vítaný ktokoľvek okrem Iránca.

Žiaci – zamestnanci budú migrovať medzi potencionálnymi zamestnávateľmi najprv čelom k nim a potom chrbtom a budú svoje schopnosti predávať ako najlepšie budú vedieť.

Ku koncu, keď už svojho zamestnávateľa budú poznať, uvidíme diskusiu na témy:

- Ako sa ti páčilo byť v koži iného národa?
- Lahko sa ti dalo zamestnať?
- Ako si sa pre to musel „predať“, čo všetko si musel urobiť?
- Ako sa ti páčilo byť od zamestnávateľa odmietnutý?
- Ako by si to zmenil?
- Odsudzuješ svoju národnosť za to, že máš zlú prácu?

2. Aktivita

Pomôcky:

- Stopky, časovač
- Kartičky
- Tabuľa, krieda

Postup:

Triedu si rozdelíme na 2 skupiny. Každéj skupine dáme vytlačené a pripravené nastrihané kartičky. Kartičky sú poukladané s textom nadol na stole. Zástupca prvej skupiny si potiahne kartičku a na tabuľu nakreslí význam a pojem, ktorý je na kartičke. Jeho tím musí do 3 – 4 minút uhádnuť, o čo ide.

Ak uhádnu, získajú taký počet bodov, aký je uvedený na danej kartičke. Ak neuhádnu, body sa pripíšu druhému tímu. Kreslič nesmie hovoriť, používať posunky a na tabuľu (papier) písať slová alebo čísla. Kreslič len prikyvuje alebo záporne odpovedá.

Budhistické náboženstvo 5 bodov	Veda a výskum 10 bodov	Kresťanstvo 5 bodov	Judaizmus 5 bodov	Biblia 5 bodov	Korán 10 bodov	Reinkarnácia 10 bodov
Islam 5 bodov	Veľkonočný baránok 5 bodov	Svätá trojica 10 bodov	Hinduizmus 5 bodov	Ďaleký východ 10 bodov	Ateizmus 10 bodov	Hebrejci 10 bodov

Ďalšie aktivity:

- **Ruská komunita na Slovensku:**

(<https://www.youtube.com/watch?v=yNw90SuYLDw>) /video 26:00/ (cit. 24. 11. 2016)

- **Migranti zo Slovenska založili v Maďarsku obec. Boli sme tam:**
(<http://tv.sme.sk/v/32828/migranti-zo-slovenska-zalozili-v-madarsku-obec-boli-sme-tam.html>) /video 8:54/ (cit. 24. 11. 2016)

3.5 9. ročník: Migrácia, prisťahovalci, rôzne kultúry

Obsahové okruhy a témy:

1. *Prehľbovanie komunikačných spôsobilostí* – komunikačné problémy s migrantmi a možnosti ich riešenia.
2. *Masmediálne vplyvy* – mediálna manipulácia v menšinovej a migračnej problematike.

TÉMA - Migrácia, prisťahovalci, rôzne kultúry:

Všeobecný cieľ: Viesť žiakov k porozumeniu multikulturalizmu a jeho prejavov v spoločnosti.

Kognitívny cieľ: Žiak dokáže vysvetliť pojmy, ako národ, etnikum, etnický pôvod, pričom pozná základné práva a povinnosti prisťahovalcov. Pozná charakteristiky starých a nových menšín a vie ich na multikultúrnej báze pochopiť so svojimi špecifikami.

Afektívny cieľ: Žiak je vnútorne stotožnený s právom ochrany proti diskriminácii z dôvodu etnického pôvodu, pričom vie oceniť kultúrnu rôznorodosť Európy. Žiak je otvorený rôznorodým kultúrnym vplyvom, obohacuje svoj životný štýl o prvky iných kultúr.

Konatívny cieľ: Žiak vie prostredníctvom diskusie argumentovať uvádzaním rôznych príkladov ochrany a diskriminácie z dôvodu etnického pôvodu. Vie napomôcť svojim rovesníkom, ako aj iným, ak sú diskriminovaní a vie sa zapojiť do rôznych multikultúrnych podujatí.

1. Aktivita - MUKV Komunikácia

Trvanie: 45 min.

Pomôcky: text s rozprávkou

Vyberieme 5 žiakov, ktorí prečítajú úryvky z rozprávky.

Problém je v tom, že každý žiak, ktorý bude čítať, musí zmeniť písmenká v texte a pri čítaní.

Prvý žiak bude namiesto R čítať L.

Druhý žiak bude čítať bez diakritiky.

Tretí žiak krátke samohlásky nahradí dlhými.

Štvrtý žiak namiesto M bude čítať P.

Piaty žiak bude čítať bez mäkkých spoluhlások.

Po prečítaní príbehu bude diskusia, ako sa komu čítalo.

Reflexia: vedieť si predstaviť cudzinca učiaceho slovenský jazyk

Text – rozprávka: Slimák a ružový ker

Okolo záhrady stál lieskový plot. Za ním sa tiahlo pole i lúka s kravami a ovcami. Uprostred záhrady kvitol ružový ker, pod ktorým sedel slimák. V tom slimákovi bolo niečo neobyčajné, totiž on sám.

„Počkajte, nech len príde môj čas!“ vravel. „Vykonám čosi viacej, ako by som len zakvitol ružami ako ker, rodil lieskovce ako lieska a dával mlieko ako kravy a ovce.“

„Nesmierne veľa očakávam od vás,“ odpovedal ružový ker. „Dovoľte mi otázku, kedy to bude?“

„Ja si dožičím času,“ povedal slimák. „Vy máte veľmi naponáhlo! To nedáva radostné vzrušenie z očakávania.“

O rok ležal slimák približne na tom istom mieste. Ležal v slnečných lúčoch, pod ružovým krom, z ktorého vyrážali púpätá a rozvíjali sa ruže, vždy nové a svieže. Slimák vyliezol napoly z domčeka, vytrčal tykadlá a zasa ich sťahoval.

„Všetko vyzerá tak ako vlani. Nič nepokročilo: ružový ker má stále iba ruže, ďalej sa nedostal!“

Minulo sa leto a prišla jeseň, ružový ker stále kvitol a pučal, pokým neprišiel sneh a škaredé vlhké počasie. Ružový ker sa sklonil k zemi, slimák zaliezol do zeme.

Znovu sa začal nový rok a zase sa ukázali ruže, a slimák tiež vyliezol.

„Teraz je už z vás staré ohreblo,“ povedal slimák kru. „Mali by ste myslieť na odchod z tohoto sveta. Dali ste mu všetko, čo ste mali. Či to voľačo znamená, neviem. Nemal som čas nad tým uvažovať.“

Je však jasné, že ste neurobili ani najmenej pre svoj duševný vývoj, inak by ste to boli ďalej dotiahli. Vedeli by ste za to zodpovedať? Čoskoro z vás bude len suchý prút! Rozumiete mi, čo vravím?“

„Ľakáte ma,“ povedal ružový ker. „Nad tým som nikdy nerozmýšľal.“

„Pravdaže, myšlienkami ste sa nikdy priveľa nezaoberali! Či ste si vôbec niekedy odpovedali na otázku, prečo kvitnete a ako sa to deje? Prečo je to tak, a nie inak?“

„Nie!“ povedal ružový ker. „Kvitol som v radosti, lebo inak som nemohol. Slnko bolo teplé a vzduch svieži, pil som jasnú rosu a sýty dážď. Dýchal som, žil som! Zo zeme do mňa vchádzala sila, aj zhora som dostával silu. Cítil som šťastie, vždy nové a nesmierne, preto som vždy musel kvitnúť. To bol môj život, nemohol som inak žiť!“

„Žili ste pohodlne,“ povedal slimák.

„Isteže! Dostal som všetko!“ prisvedčil ružový ker. „Ale vy ste dosiahli ešte viac. Ste jednou z mysliacich, hlbavých pováh, vysoko nadaný, a ohúrite raz svet.“

„To mi ani na um nepríde,“ povedal slimák. „Svet sa ma netýka! Čo ma je do sveta? Vlastná osobnosť ma plno zaujíma.“

„Ale nemali by sme všetci na svete dávať to najlepšie iným? Splodiť všetko, čo môžeme?“ pýtal sa ružový ker. „Nuž, ja som dával iba ruže – ale vy? Vy, ktorý ste dostali tak veľa, čo ste dali svetu? Čo mu dáte?“

„Čo som mu dal? Čo mu dám? Kašlem na svet! Nestojí za nič! Svet sa ma netýka. Dávajte ruže, viacej nemôžete! Lieska nech dáva lieskovce! Kravy a ovce nech dávajú mlieko! Všetci majú svojich obdivovateľov a ja mám seba! Vojdem do seba a tam zostanem. Svet sa ma netýka.“

Potom slimák zaliezol do svojho domčeka a zalepil ho.

„Ach, aký žiaľ!“ povedal ružový ker. „Pri najlepšej vôli nemôžem vliezť do seba, stále musím pučať a kvitnúť. Listy mi opadávajú a lietajú vo vetre! Ale predsa som jednu zo svojich ruží videl v spevníku gazdinej, inú zasa si mladé krásne dievča zastoklo za ňadrá. A jednu pobozkali detské ústa v spokojnej radosti. Tak mi to dobre padlo, bola to naozajstná vďačnosť. To je moja spomienka, môj život.“

Ružový ker rozkvital v nevinnosti, a slimák hlivel vo svojom domčeku, svet sa ho netýkal. Roky sa míňali.

Slimák sa obrátil v prach, i ružový ker sa obrátil v prach. A v prach sa obrátila i ruža, uložená na pamiatku v spevníku. – V záhrade naďalej kvitli nové ružové kry a rástli nové slimáky; zaliezali do svojich domčekov a kašľali na svet – svet sa ich netýkal.

Iné aktivity:

- **Môže multikultúra fungovať?**

<https://www.youtube.com/watch?v=h0nC8PwQe54>

/video 3:22/ (cit. 24. 11. 2016)

- **Imigrácia (zlo pod názvom multi-kultúra)**

<https://www.youtube.com/watch?v=wiEy058uWSY>

/video 4:40/ (cit. 24. 11. 2016)

- **Vítejte v Belgistánu!** <https://www.youtube.com/watch?v=JeGqpGpjEas> /video 8:54/ (cit. 24. 11. 2016)

- **Multikultúrne spolunažívanie v Nórsku**

<https://www.youtube.com/watch?v=zIczKO0ERg&t=87s> /video 3:10/ (cit. 24. 11.

2016)

- **Dokument o uprchlících v Evropě - brutální znásilňování, kriminalita a terorismus** <https://www.youtube.com/watch?v=AZjzhHuO964> /video 19:33/ (cit. 24. 11. 2016)

- **Evropa v roce 2029.** <https://www.youtube.com/watch?v=LOg37uiEanw> /video 5:55/ (cit. 24. 11. 2016)

4 ETICKÁ VÝCHOVA PRE 7. ROČNÍK

4.1 Byť sám sebou, vedieť obhájiť svoje práva a názory – rovnaké práva pre všetkých, bez ohľadu na národnosť, rod, náboženstvo

<http://motivation-man.sk/14-pravidiel-vdaka-ktorym-budes-sam-sebou/> /textový dokument/ (cit. 15. 9. 2016)

Stránka uvádza 14 pravidiel ako byť sám sebou, donúti čitateľa zamyslieť sa nad svojim životom, prioritami a cieľmi, prehodnotiť svoj život. Jednoducho buď sám sebou! Ultimátna rada, ktorou ak sa budeš riadiť, tak zmení absolútne všetko v tvojom živote.

Máš jedinečné oči, unikátny hlas a myšlienky a pocity, ktoré nedokáže nikto okopírovať. To nie je náhoda!

Buď tým človekom, ktorým túžiš byť. Buď najlepšou verziou seba samého. A buď ňou podľa svojich vlastných podmienok.

<https://www.youtube.com/watch?v=uEPBaQa8F3s> /video 3:17/ (cit. 15. 9. 2016)

Najkrajšie umenie je byť sám sebou.

Video prehovárajúce do duše, prehovárajúce čo znamená byť sám sebou. Vo svojom živote máte dve možnosti. Môžete si nasadiť masku a začať sa hrať na niekoho druhého, alebo môžete odhaliť svoju vlastnú tvár a začať byť sám sebou. Každé ráno keď vstávate z postele sa môžete rozhodnúť, ktorú z týchto dvoch možností si vyberiete. Chcete nosiť masku a svoj život iba hrať, alebo naberiete odvahu, ukážete svoju zraniteľnosť a začnete svoj život konečne žiť?

https://www.youtube.com/watch?v=L4I_TSLs9WI /video 2:21/ (cit. 15. 9. 2016)

Video zachytáva pocity muža z každodennej rutiny, na konci vraví :

„Chcem byť sám sebou“. *Video je vhodné na rozprúdenie debaty.*

<https://www.youtube.com/watch?v=OY2fqj5lPgs> /video 4:59/ (cit. 16. 9. 2016)

Hudobné video zaujímavou formou sprostredkúva čo sú ľudské práva, a aký by bol život keby sa dodržiavali a všetci by si boli rovní, zjednotení.

<https://www.youtube.com/watch?v=iMQX0jPxG8M> /video 8:39/ (cit. 17. 9. 2016)

Náučné animované video poskytuje základnú informácie o ľudských právach. Čo sú ľudské práva? Komu náležia?

Aké sú základné dokumenty charakterizujúce ľudské práva a ich dodržiavanie? Aké organizácie napomáhajú k dodržaniu ľudských práv?

<https://www.youtube.com/watch?v=5kwHBRSwWkk> /video 4:06/ (cit. 21. 9. 2016)

Animované video obsahuje rozhodovanie samotného dieťaťa či je správne klamať keď nám to prikáže.

Rozhodovanie medzi dvomi stranami v rodine – rozhodnutie a výber len jednej strany. Pomoc z tretej strany (sociálny pracovník /skrytý kamoš/ v práci). Rozhodnutie vo forme „ovca celá aj vlk sýty“.

http://ludskeprava.euroiuris.sk/index.php?link=vseob_lud_prava /textový dokument/ (cit. 19. 9. 2016)

Dokument poskytuje stručnú a výstižnú charakteristiku ľudských práv. Ich históriu, zmysel a ochranu. Pozerá sa na ľudské práva tiež z hľadiska členstva nášho štátu v európskej únii.

<https://www.iuventa.sk/sk/Vzdelavanie/Prioritne-temy-vzdelavania/Ludske-prava.alej> /textový dokument/ (cit. 19. 9. 2016)

Na stránke sa nachádzajú aktuálne témy a aktivity v oblasti výchovy mládeže k ľudským právam, ktoré sú súčasťou KOMPASU - KOMPAS je manuál pre výchovu a vzdelávanie k ľudským právam, určený vedúcim skupín mládeže, učiteľom a ďalším pedagógom.

4.2 Etické aspekty vzťahu vo vlastnej rodine – kultúrne zmiešané rodiny, jazyk, životný štýl, tradície...

http://www.oskole.sk/?id_cat=2020&cianok=16858 /textový dokument/ (cit. 17. 9. 2016)

O rodine všeobecne, členovia rodiny, čas trávený s rodinou, čo môžu pre člena znamenať ostatní členovia rodiny.

- Aktivita – prečo doma pomáhame http://www.detskycin.sk/files/documents/skola-dobrych-skutkov/modelove-hodiny/dcr_program_8.pdf /textový dokument/ (cit. 17. 9. 2016)
- Rozprávka – Teo a rodina <https://www.youtube.com/watch?v=ZrM7dIRxNZI> /video 7:16/ (cit. 20. 9. 2016)

<https://www.youtube.com/watch?v=m8dp--jOeGQ> /motivačné video 6:50/ (cit. 20. 9. 2016)
O rodine všeobecne, nezáujem členov rodiny, nepoznaní členovia rodiny – hľadanie cesty k sebe, dôležitosť rodiny, problémy rodiny a ich riešenia, láska jednotlivých členov rodiny.

<http://www.jazykove.sk/index.php?id=129> /textový dokument/ (cit. 20. 9. 2016)
O rodine všeobecne, problémy bilingválnej rodiny, Bi – Bi model (bilingválny – bikultúrny), rady rodičom vychovávajúcim bilingválne deti, bilingválne manželstvá, bilingválne škôlky, jazykové pobyty – akcie – inzercia pre rodiny.

<http://damskajazda.webnoviny.sk/zmiesane-partnerske-vztahy-v-com-maju-rizika/> /textový dokument/ (cit. 20. 9. 2016)
Odlišné spôsoby randenia, rodina a priatelia – Pochybnosti a očakávania, komunikácia – Pochopenie kultúry, tradičné jedlá – zdokonaľovanie rovnováhy, budúcnosť – spoločné plánovanie.

[https://sk.wikipedia.org/wiki/Jazyk_\(jazykoveda\)](https://sk.wikipedia.org/wiki/Jazyk_(jazykoveda)) /textový dokument/ (cit. 20. 9. 2016)
O jazyku všeobecne, dejiny jazyka, filozofické názory

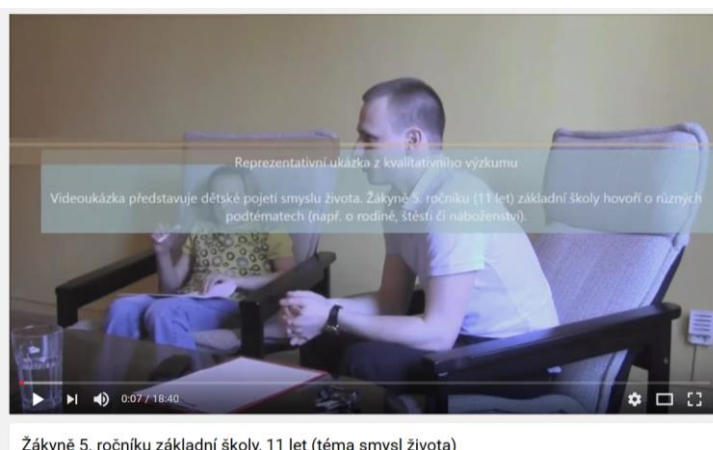
- Jazyková rodina https://sk.wikipedia.org/wiki/Jazykov%C3%A1_rodina podrobnejšie - /textový dokument/ (cit. 20. 9. 2016)
- Bilingválne deti (<http://najmama.aktuality.sk/clanok/235420/bilingvalne-deti-ako-zvladnut-viac-jazykov-v-rodine/> - podrobnejšie) /textový dokument/ (cit. 20. 9. 2016)

- Bilingválne škôlky

(https://www.youtube.com/results?search_query=bilingv%C3%A1lne+%C5%A1k%C3%B4lky – bilingválne škôlky na Slovensku) /motivačné videá/ (cit. 20. 9. 2016)

<https://www.youtube.com/watch?v=04oGuvGkSfc> /video 18:40/ (cit. 21. 10. 2016)

Žákyně 5. ročníku základní školy, 11 let (téma smysl života)

Vo videu piatačka hovorí o zmysle života. Páči sa jej, že žije so svojou rodinou. Hovorí ako si predstavuje svoj život ďalej. Žije pre zem a pre rodinu. Veľmi vyspelo uvažuje o zmysle svojho života. Rozpráva sa s psychológom. S témou sa prelína náboženská téma. Psychológ jej káže nakresliť Boha. V celom video sa rieši téma zmyslu života u piatačky.

<https://www.youtube.com/watch?v=WXqrJfJVLUY> /video 9:33/ (cit. 21. 10. 2016)

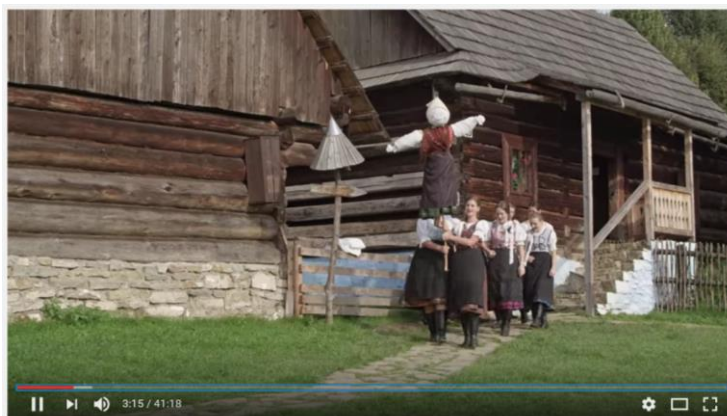

V tomto videu sú zachytené všetky rasy. Video poukazuje na to, že každý človek, či je bielej alebo čiernej pleti má rovnaké práva. Video je v anglickom jazyku s českými titulkami. Prvá krátka ukážka videa znázorňuje prvé právo človeka. 1. Všetci sme slobodní a sme si rovní. V druhej krátkej ukážke je znázornené právo: nediskriminuj. Nezáleží na tom, či si malý, veľký, biely, čierny, každý človek má svoje kvality. V tretej krátkej ukážke je znázornené právo na život. Každý človek má právo žiť. V štvrtej krátkej ukážke je znázornené, že ľudia boli otrokmi. Toto video poukazuje na právo: žiadne otroctvo. V piatej krátkej ukážke je znázornené právo na žiadne mučenie. V šiestej krátkej ukážke je znázornené 6. máme svoje práva všade na svete. Siedma krátka ukážka znázorňuje, že pred zákonom sme si všetci rovní. 8. Naše ľudské práva chráni zákon. V deviatej krátkej ukážke je znázornené právo žiadne nespravodlivé väznenie. V poslednej krátkej ukážke je znázornené právo na súd pre všetkých. Celý 9,33 min dokument veľmi dobre zachytáva jednotlivé ľudské práva, ktoré sme vyššie vymenovali. Je to video pri ktorom sa človek zamyslí nad tým, čo by sa vo svete nemalo diať a čo by sa malo rešpektovať – ľudské právo.

<http://slovakiaa.webnode.sk/news/slovenske-zvyky-a-tradicie/> /text + videá/ (cit. 20. 9. 2016)
Tradicie na Slovensku, tradície na sviatky a ročné obdobia + videá, o tradíciách

<https://www.youtube.com/watch?v=RuNyrq2vdrk> – po stopách ľudových tradícií pod Tatrami /video 41:18/ (cit. 20. 9. 2016)

POSTOJ K RASIZMU A NENÁVISTI NA INTERNETE – SCENÁR ROZHOVORU

<https://www.youtube.com/watch?v=MwH02Rapgw4> /video 3:06/ (cit. 21. 9. 2016)

motivačné video k rozhovoru, ktoré sa zaoberá problematikou rasizmu.

Opis situácie pre dieťa: Tvoj kamarát, s ktorým si sa zoznámil na čete, ti navrhne komunikáciu v súkromnej miestnosti. Ako sa spolu rozprávate len sami dvaja, kamarát začne hovoriť o tom, ako nenávidí Židov. Spýta sa ťa, či si už počul o holokauste. Keď odpovieš, že áno, tak ti povie, že je to všetko iba kopa klamstiev, ktoré si Židia vymysleli a že nič také sa v skutočnosti nestalo. Dá ti adresu webovej stránky, ktorá potvrdzuje to, čo hovorí.

Otázky pre dieťa:

- Pokračoval by si v četovaní s týmto kamarátom?
- Prečo áno alebo prečo nie?
- Čo by sa mohlo stať, keby si pokračoval v četovaní?
- Pozrel by si sa na stránku, ktorú ti tento kamarát odporúčal?
- Čo všetko vieš o tomto kamarátovi?
- A čo všetko o ňom netušíš?
- Mal by si porozprávať niekomu o tomto rozhovore?
- Ak áno, tak komu? Prečo je to dôležité?

Čo môže urobiť rodič:

Rozprávajte sa s dieťaťom o tom, či je nebezpečné navštevovať stránky, ktoré vytvárajú ľudí, ktorí podporujú nenávisť, rasizmus alebo šíria nepravdivé informácie.

Čoho som schopný sa vzdať pre iných?

Pozitívne hodnotenie druhých v bežných podmienkach, pozitívne hodnotenie najbližších (rodina, kamaráti, učitelia...), hľadanie dôvodov pre pozitívne hodnotenie iných, ich verbálne vyjadrenie, prípadne písomné vyjadrenie pozitív iných, reflexia dobra alebo úvaha nad dobrom, ktoré od iných prijímame. Úcta k postihnutým, starým, chorým a pod.

Ciele: - žiak dokáže pozitívne hodnotiť svojich spolužiakov, písomne opísať ich pozitívne vlastnosti - žiak vykonáva reflexiu dobra, alebo zamýšľa sa nad dobrom, ktoré od iných prijímame a ktoré sme schopní sami dať

Pomôcky:

Príloha č. 1 – list (samostatne zalomený, je na učiteľovom rozhodnutí, koľkokrát ho vytlačí), zoznam mien žiakov nastrihaných na samostatné papieriky, klobúk.

Postup (evokácia)

1. Vyzvite žiakov, aby na malý papierik napísali niečo materiálne, po čom veľmi túžia. Lístočky potom vyzbierajte a dajte na zvláštnu kopu.
2. Žiakom rozdajte vytlačený list zaslaný do Detského činu roka (do dvojíc, alebo do skupín, prípadne dajte kolovať jeden výtlačok, ktorý budú žiaci postupne čítať:

„Prednedávnom mala naša pani riaditeľka telefonát, v ktorom sa jej na druhej strane ozvala mamička dievčatka trpiaceho na zákernú chorobu – rakovinu. Vyrozprávala jej tento skutočný príbeh. Anežka Kolmanová, žiačka 5. triedy, cestovala so svojou matkou autobusom, v ktorom jej dlhé vlasy upútali mamičku chorého dievčatka. Možno aj preto, že jej dcérka mala holú hlávku. Spomínaná pani hladkala Anežku po vlasoch, keď sa rozhodla požiadať ju o ne pre svoju dcéru. Anežka odpovedala „áno“. A tak sa vzdala hustých vlasov a v podobe 50 cm parochne ich zaslala do Bratislavy, kde na ne čakala nová majiteľka. A čím sa zdvojnásobila hodnota tohto nádherného skutku lásky? Že Anežka sa ním sama nepochválila a že museli prejsť tri roky, kým sme sa o ňom všetci dozvedeli.“

Uvedomenie:

Vyzvite žiakov, aby sa zamysleli nad tým, či sa už niekedy vzdali niečoho, čo malo pre nich veľkú hodnotu, alebo niečoho, čo si veľmi priali, len aby urobili niekomu druhému radosť.

Pomáhajte si otázkami:

- Čoho sme schopní sa vzdať kvôli iným?
  - Kvôli komu by sme boli ochotní sa niečoho vzdať?
  - Vzdal sa už niekto niečoho vzácneho kvôli vám?
  - Čo to o človeku vypovedá ak sa vie niečoho vzdať kvôli inému?
3. Zapište spoločne na tabuľu príklady zo života žiakov, kedy sa vzdali niečoho vytúženého alebo vzácneho kvôli niekomu inému, kto to viac potreboval.
  4. To, po čom túžime, alebo čo si ceníme, nemusí byť vždy len materiálne. Vyzvite žiakov, aby uviedli príklady nemateriálnych vecí, ktoré si môžeme ceniť (pohodu, slobodu, priateľstvo, lásku, mier, úspech, tvorivosť....atď.)

5. Obíďte triedu s klobúkom, v ktorom budú nastrihané papieriky s menami žiakov. Každý žiak si vytiahne meno spolužiaka (ak by si vytiahol vlastné, žrebuje ešte raz). Povedzte žiakom, aby vyžrebované meno spolužiaka nikomu neprezrádzali. Ich úlohou bude napísať k vyžrebovanému menu niečo pekné, čo si na tomto človeku vážia, čo na ňom oceňujú. Lístočky potom vyzbierajte.

REFLEXIA

Do klobúka vložte lístky so želaniami z evokácie. Lístočky s menami otvorte a postupne volajte deti k tabuli, kde si budú môcť nahlas prečítať niečo pekné o sebe a z klobúka vyžrebovať „darček“, ktorý si niekto želel, a ktorý im takto symbolicky „podaroval“.

ETICKÉ ASPEKTY VZŤAHU K VLASTNEJ RODINE

Hlbšie poznanie vlastnej rodiny (ako poznám svoju matku, svojho otca, súrodencov...).

Uplatňovanie sociálnych zručností v rámci rodiny (byť empatickým, otvorene a citlivo komunikovať, byť asertívnym...). Zdravá a nezdravá kritickosť.

Ciele: - žiak dokáže pomenovať sociálne zručnosti v rámci rodiny - žiak zaujíma stanovisko v súvislosti s povinnosťami a pravidlami v rodine - žiak pomenováva dôvody motivácie na rešpektovanie autority a pravidiel v rodine Pomôcky: školská tabuľa, krieda, vyhradený voľný priestor v triede (napríklad pred tabuľou) alebo na chodbe Príloha č. 1 – listy / možná inšpirácia

Postup:

1. Rozdeľte priestor tabule na dve časti. Na jednu stranu napíšte: „RODINA – ako sa iní starajú u mňa“ a na druhú stranu „RODINA – ako sa o ostatných starám ja“.
2. Vyzvite žiakov aby postupne menovali príklady pomoci a starostlivosti v rámci rodiny.

Môžete si pomôcť otázkami:

- Láska a starostlivosť – ako sa prejavuje v rodine?
- Ako sa naša rodina stará o nás a ako sa zasa my staráme o našu rodinu?
- V čom všetkom pomáhame?
- V akých situáciách je naša pomoc potrebná?
- Pomáhame doma pravidelne? Ako?

UVEDOMENIE

1. Nasledujúcu aktivitu uveďte týmto spôsobom: „Rodina, to sú naši najbližší ľudia, s ktorými zdieľame spoločný čas a priestor života. Aby sme mohli spolu dobre spolunažívať, musia v rodine platiť nejaké pravidlá. Aké pravidlá platia pre vás /vo vašej rodine?“
2. Na zemi vytvorte priestor názorovej škály, kam sa žiaci budú môcť postaviť. Predstavte im techniku názorovej škály, pričom jeden kút priestoru bude reprezentovať názor

„ÁNO“ a druhý – opačný kút bude reprezentovať „NIE“. Priestor medzi týmito pólmi reprezentuje názor „niekde medzi“ (skôr áno, skôr nie, ani /ani).

3. Oboznámte žiakov s priebehom tejto aktivity: vy budete čítať rôzne tvrdenia a oni sa vždy postavia na názorovú škálu tak, aby vyjadrili svoj (čiastočný alebo úplný) súhlas či nesúhlas s daným tvrdením
4. Čítajte im tvrdenia:
  - Doma bežne vysávam.
  - Urobil som mojím raňajky do postele.
  - Umývanie riadov je ženská práca.
  - Vodím mladších súrodencov do škôlky /školy.
  - Moju izbu si nikdy neupratujem.
  - Pomáham rodičom s nákupmi.
  - Keď som chorý, moji najbližší sa o mňa postarajú,

REFLEXIA

1. Na čo ste prišli v tejto aktivite?

Doplňte schému na tabuli o nové poznatky.

2. Pokúste sa spoločne so žiakmi zdefinovať ďalšie možnosti pomoci v rodine, ktoré vás doteraz nenapadli. Ak by vznikla podobná špeciálna situácia akú opísal pisateľ tohto listu, ako inak by sme ešte vedeli niekomu rodine pomôcť?
- 3 Dajte žiakom za úlohu zamyslieť sa nad tým, prečo vlastne toto všetko (aktivity napísané na tabuli) robíme. Aká je naša hlavná motivácia? Prečo robíme pre našu rodinu aj veci, ktoré nás nie vždy bavia? Z čoho pramení naša vôľa starať sa o členov našej rodiny? Prečo nám to nie je jedno? Svoje názory (krátke) napíšu anonymne na papieriky, ktoré vyzbierajte a následne prečítajte pred triedou. (predpokladaný výsledok by mal byť v zmysle „robíme to nezištne, z lásky“ „lebo ich máme radi“...atď.)

Zvládnutie asertivity. Asertivita ako súčasť komunikácie.

Spôsoby správania v kolíznych situáciách – pasívne, agresívne a asertívne.

Vysvetlenie podstaty asertivity – pokojné presadzovanie svojich názorov bez toho, aby sme ubližovali inému. Výhody a nevýhody všetkých troch typov správania. Asertivitou odbúravame agresivitu, bránime svoje práva, bránime sa proti manipulácii a útokom a učíme sa vyjadriť svoj názor.

Úloha:

1. Napíšte na tabuľu vedľa seba tri pojmy PASIVITA, AGRESIVITA, ASERTIVITA. Spýtajte sa žiakov, či ich už niekedy počuli a vypočujte ich názory a skúsenosti. Napíšte ich pod jednotlivé pojmy.
2. Prečítajte žiakom tri ukážky a dajte im za úlohu priradiť ich k pojmom na tabuli:

- A. „Dnes cez veľkú prestávku sa začali na chodbe dvaja chalani biť. Nevieť kto z nich mal pravdu, ale pridali som sa k tomu silnejšiemu, nech si ten krpec nabudúce rozmyslí s kým sa pustí do bitky.“
- B. „Včera som šla po ulici a videla som ako pred naším domom sedí na zemi malé dievčatko a plače. Nevieť, čo sa jej stalo, lebo som prešla okolo a šla domov. Veď mu už niekto iný pomôže.“
- C. „Včera večer som sa pozeral z okna a čo nevidím? Z predajne elektroniky na našej ulici nejakí maskovaní chlapi vynášali televízory... evidentne kradli. Veľmi som sa bál, ale aj keď som bol sám doma, zavolať som polícia.“
- Po zahratí scérok bude mať zvyšok triedy za úlohu vyjadriť sa, či podľa nich bolo konanie postáv naozaj agresívne, pasívne či asertívne, dajú si navzájom spätnú väzbu.
  - Na záver prečítajte žiakom druhú časť listu – ako sa zachovala jeho pisateľka: Prišlo mi ho strašne ľúto a v tom momente ma napadlo, že ho musím zachrániť. Preto som im povedala, aby mi ho ukázali, či to nie je naše, ktoré sa nám pred týždňom stratilo. Chlapci mi ho bez obáv podali do rúk a ja som už vedela, čo mám robiť. Trielila som ako víchor za bránku babkinho dvora. Chlapci sa pustili za mnou, ale zbytočne. Stihla som vbehnúť do domu. Mačiatko bolo zachránené. Dala som mu meno Muro, pretože to bol kocúrik. Vzali sme si ho domov do Stakčina a teraz je už z neho pekný a veľký kocúr.“
  - Spýtajte sa žiakov, ktorý z týchto troch typov riešenia konfliktu zvolila pisateľka (zakročila asertívne, spravila správnu vec a pritom sa v čo najmenšej možnej miere vystavila riziku)

4.3 Vzťah k znevýhodneným ľuďom – právo na starostlivosť a ochranu znevýhodnených, špecifické prístupy v rôznych kultúrach

<https://www.youtube.com/watch?v=x3KyMTLslw4> /video 4:42/ (cit. 20. 9. 2016)

Práva postihnutých – rovnosť šancí, právo cestovať bez obmedzenia, rezervácia letenky nesmie byť odmietnutá z dôvodu zdravotného postihnutia, lístok a letenka nesmú byť drahšie ako ostatné lístky, pri nástupe do lietadla nárok o bezplatnú pomoc, vo vlaku rovnaké podmienky ako pre ostatných cestujúcich. Koho treba kontaktovať ak bolo práva porušené. Právo na prácu ako napr. zamestnávateľ má povinnosť upraviť podmienky pre takýchto ľudí, podporuje bezproblémové pracovné vzťahy, ...

Pomoc postihnutej osobe a následné uvedomenie si situácie pred a po postihnutí. Priblíženie práv znevýhodnených a štatistické zobrazenie. Vysvetlenie práv na konkrétnych príkladoch. Pomoc jeden druhému.

<https://www.youtube.com/watch?v=h8xC-uhK7c4> /video 5:40/ (cit. 20. 9. 2016)

Video poukazuje ako hendikepovaní a znevýhodnení ľudia majú väčší elán, radosť zo života a dokážu viac ako zdraví ľudia.

Nemôžeme ich vnímať ako menejcenných a ukázať zdravým ľuďom čo všetko dokážu aj napriek svojmu hendikepu.

<http://old.culture.gov.sk/sekcie/kultura-znevychodnenych-skupin-obyvateľstva> /textový dokument/ (cit. 20. 9. 2016)

Kultúra znevýhodnených skupín obyvateľstva, zákon č. 365/2004 Z. z. (antidiskriminačný zákon), národné akčné plány, priority rozvoja kultúrnych potrieb znevýhodnených skupín obyvateľstva, rozvoj kultúrnych potrieb znevýhodnených skupín obyvateľstva

<http://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/kultura-znevychodnenych-skupin-obyvateľstva-/kulturne-prava-pre-zso-1a9.html> /textový dokument/ (cit. 20. 9. 2016)

Kultúrne práva pre znevýhodnené skupiny obyvateľstva. Kultúrne práva ako legitímna súčasť ľudských práv, ľudské práva, kultúrne práva, Poznámky ku kultúrnym právam.

<https://www.youtube.com/watch?v=8Ls8ZrPQzNg> /video 1:19/ (cit. 20. 9. 2016)

Video poukazovalo na ľudí venujúcich sa ľuďom s mentálnym znevýhodneným – práve oni poukazovali čo dokážu, čo vedia robiť, pomáhajú im, rozprávajú sa s nimi. Pomáhajú im zmysluplne žiť. Dobrá krajina – lepší život zdravotne znevýhodnených a seniorov.

https://www.youtube.com/watch?v=Im2b_c_zSIM&t=415s /video 16:37/ (cit. 20. 11. 2016)

Video je v českém jazyku. Václav Dejčmar rozpráva o tom, že s kamarátom boli na jednom filme a nepáčil sa im. Napísali k nemu kritiku. Zamýšľali sa však nad tým, či sami by boli schopní napísať a vytvoriť film. Je to jednoduché? Začali na ňom pracovať. Vytvorili dokument, ktorý bol odprezentovaný v Čechách. Dokument sa venuje psychopatom. Dejčmar opisuje ako dokument vznikol a čo je dôležité. Na začiatku je strach a nejaká intuícia, ďalej je to externý a interný vplyv a slobodná aktivita. Dôležité je byť sám sebou. Tenký ľad medzi egoizmom a empatiou. Motivácia a sebaklam. Je jedno čo robíte, buďte sami sebou.

http://www.ceit.sk/IVPR/images/IVPR/pdf/2005/rodina/soc_prav_ochrana_1.pdf /výskumná štúdia/ (cit. 21. 9. 2016)

Sociálna a právna ochrana zraniteľných jednotlivcov a skupín v dospelom veku (štúdia obsahuje aj špecifický prístup k znevýhodneným ľuďom vo Švédsku, špecifický prístup k znevýhodneným ľuďom v Nemecku).

<https://www.youtube.com/watch?v=i-r4zWRG0lw> /video 2:59/ (cit. 21. 9. 2016)

Video poukazuje na neprispôsobivé správanie a drzosť migrantov v Nemecku.

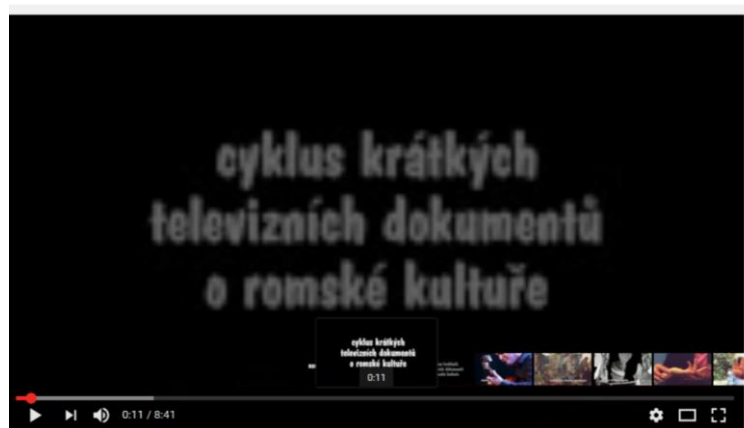

<http://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/kultura-znevychodnenych-skupin-obyvateľstva-/kulturne-prava-pre-zso-1a9.html> /textový dokument/ (cit. 20. 9. 2016)

Dokument charakterizuje kultúrne práva ako legitímna súčasť ľudských práv, kategorizuje ľudské práva a **kultúrne práva**. **Tiež obsahuje poznámky ku kultúrnym právam.**

<https://www.youtube.com/watch?v=lytaMLoFx34> /video 8:41/ (cit. 22. 11. 2016)

Video poukazuje na tradície Vianoc v zmiešaných rómskych rodinách z Čiech a Slovenska. Základom každej rodiny bol stromček. Otec z Čiech nejedol sladkosti zo stromčeka, ostatní všetci jedli. Tradíciou bolo umývanie rúk vo vode s kovovými mincami, tvár sa umývala v nádobe s papierovými peniazmi.

5 ETICKÁ VÝCHOVA PRE 8. ROČNÍK

5.1 Zdroje etického poznania ľudstva – kultúrne rozdiely v prístupoch k poznaniu

<https://www.youtube.com/watch?v=LcJ1iFPKm00> /video 3:00 En/ (cit. 28. 11. 2016)

V tomto videu je ukázané ako funguje škola a výučba v sociálne slabých oblastiach, ukazuje obrovský kultúrny rozdiel oproti školám ktoré poznáme v našom okolí a poukazuje na zaostalosť v určitých oblastiach vzdelávania a vybavenia školy.

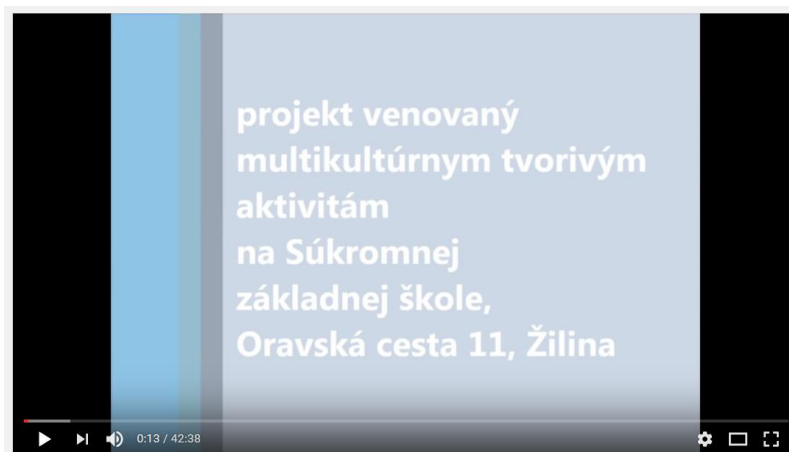
<https://www.youtube.com/watch?v=Sg6RiJU8XTw> /video 3:37 En/ (28.11.2016)

Toto video je promo video jednej prestížnej školy vo Veľkej Británii, ktoré je v obrovskom kultúrnom rozpore s prvým videom, poukazuje na vyspelosť v určitých oblastiach vzdelávania a vybavenia školy.

https://www.youtube.com/watch?v=9sK9_wXGTCc /video 42:38/ (28.11.2016)

Multikultúrny projekt: *Každý iní – všetci rovní*. Žiaci z rôznych kútov sveta rozprávajú o svojej krajine v rámci multikultúrneho projektu, ktorý organizuje súkromná základná škola v Žiline pri príležitosti multikultúrneho dňa.

Žiaci predvádzajú rôzne tance, spev či hru na hudobné nástroje. Ukazujú, že každá krajina čerpá poznanie z vlastnej kultúry. Hlavnou myšlienkou je zdôrazniť, že aj keď sú medzi ľuďmi kultúrne rozdiely, všetci sme si rovní.

5.2 Etické hodnoty a etika – morálka a hodnotový systém u príslušníkov „starých a nových“ menšín

<https://www.youtube.com/watch?v=dMvGQNPM2z0> /video 4:53 En/ (28.11.2016)

v tomto videu je poukazované na vnímanie situácií rôznymi menšinami a vrstvami ľudí v spoločnosti v rôznom čase.

Rozdielne vnímanie ľudí za čias Egyptskej ríše a dnes. Rozdielne vnímanie dospelých a detí.

https://www.youtube.com/watch?v=WX_8DzU4IEI /video 16:06/ (28.11.2016)

Hlavnou myšlienkou videa je, že za hodnotného jedinca považujeme človeka so slušným správaním, dobrou morálkou.

Tieto „vlastnosti“ vyžadujeme od svojho okolia, avšak správame sa tak aj my? Pozeráme sami na seba alebo to len predstierame? Autor poukazuje na to že, my niekedy sami v sebe

požadovanú morálku nemáme a vymeníme ju za to, čo nám momentálne vyhovuje s cieľom zachovať osobný blahobyt. Mali by sme sa teda správať tak, aby to bolo v súlade s naším čistým svedomím.

5.3 Dobré meno a pravda ako etické hodnoty – stereotypy, predsudky poškozujúce dobré meno menšín

https://www.youtube.com/watch?v=S0X5Pv_Yfnk#t=7.07775

/video 2:23/

(28.11.2016)

<https://www.youtube.com/watch?v=cKJO06CYxdA> /video 0:58/ (28.11.2016)

V týchto dvoch videách sú obsiahnuté stereotypy a predsudky, ktoré si spájame so skupinami určitých národnostných menšín a vtipne interpretované pomocou „rasistických okuliarov“, ktoré keď si hlavný hrdina nasadí vidí ľudí podľa týchto predsudkov.

<http://sk.sheeplive.eu/fairytales/biele-ovce> /video 3:06/ (28.11.2016)

Video pojednáva o myšlienke, že iba ovce bielej farby sú dobré, a tie správne. Čierne a strakaté patria za plot. Rozprávka Biele ovce týmto spôsobom zachytáva predsudky ľudí voči ľuďom tmavej farby a rómskym menšinám a celkovo ľuďom odlišným od „bielej“ farby.

https://www.youtube.com/watch?v=2ZWQ6D_nIVY /video 0:58/ (28.11.2016)

Krátke video nám ukazuje, že už aj deti v škole sú diskriminované. Ukážka nabáda, aby sa diskriminované deti obrátili na linku detskej istoty, aby sa nebáli zdôveriť sa so svojim problémom.

Diskriminácia, teda znevýhodňovanie na základe rasy, pohlavia, náboženstva, veku, sexuálnej orientácie, zdravotného stavu, spoločenského postavenia, individuálnych schopností, výtvaru – to sú témy, s ktorými sa zaoberajú deti a mladí ľudia.

6 ETICKÁ VÝCHOVA PRE 9. ROČNÍK

6.1 Prehlbovanie komunikačných spôsobilostí – komunikačné problémy s migrantmi a možnosti ich riešenia

<http://www.pluska.sk/spravy/z-domova/migranti-slovensku-co-im-robi-najvacsie-problemy.html> /textový dokument/ (cit. 31. 10. 2016)

Zo strany cudzincov je výrazným problémom komunikácia individuálnych potrieb, ktorí neovládajú slovenčinu, a to napríklad pri riešení zdravotných problémov. Vzhľadom na nedostatok sociálnych kontaktov a neznalosť slovenského jazyka je pre nich začiatok veľmi náročný. Počiatočná finančná pomoc pre utečencov je však kľúčová na to, aby dostali šancu sa postaviť na nohy a začať život ako plnohodnotný obyvateľ Slovenskej republiky.

<http://www.hlavnespravdy.sk/francuzska-ministerka-chce-arabcinu-do-skol-co-vyvolalo-nevolu-ostatnych-poslancov/790120> /textový dokument/ (cit. 31. 10. 2016)

Francúzska ministerka školstva Najat Vallaud-Belkacemová sa ocitla pod paľbou kritiky viacerých domácich politikov, pretože vyšla s plánom vyučovania arabčiny na základných školách pre deti už od šiestich rokov a ako voliteľného predmetu pre francúzskych žiakov. Obhajuje sa tým, že arabčina je oficiálny jazyk v 26 krajinách Afriky a na Arabskom polostrove, a keďže je Francúzsko domovom najväčšej moslimskej komunity v Európe, mala by sa zaviesť aj tu. Momentálne predstavuje menej ako 0,1 % z vyučovaných cudzích jazykov.

<http://www.webnoviny.sk/svet/clanok/1106641-zeman-chce-deportovat-migrantov-kritizoval-merkelovu/> /textový dokument/ (cit. 31. 10. 2016)

Miloš Zeman nemá nič proti imigrantom z Ukrajiny alebo Ruska, ale je „úplne proti islamským prisťahovalcom, pretože ich kultúra je celkom nezlučiteľná so stredoeurópskou kultúrou“.

6.2 Masmédiálne vplyvy – mediálna manipulácia v menšinovej a migračnej problematike

<http://www.parlamentnelisty.sk/arena/monitor/Srdcervuce-fotografie-utecencov-alebo-medialna-manipulacia-v-praxi-252328> /textový dokument/ (cit. 31. 10. 2016)

Na webe sa objavujú fotografie a záznamy, ktoré sú zmanipulované a prezentované verejnosti bez toho, aby ľudia tušili, že ide o staré či upravené snímky. Fotografie a videozáznamy zachytávajú utečencov na ich strastiplnej ceste vojnou zmietaných regiónov do Európy. Azda najznámejšie je video, ktoré zachytáva malého sýrskeho chlapca prosiaceho európskych lídrov o zastavenie bojov v jeho rodnej krajine.

http://dolezite.sk/old/Manipulacia_v_masovych_mediach.html /textový dokument/ (cit. 31. 10. 2016)

Podľa mnohých teoretikov je hlavnou úlohou médií vo vyspelých krajinách zachovanie súčasného status-quo v spoločnosti. "Akákoľvek informácia v správach je v prvom rade zaujímavosť, v druhom potenciálne využiteľná informácia a v treťom, najhlbšie, potvrdenie o stave sveta." (Ivan Vágner) Každé médium napokon sleduje cieľ svojich majiteľov a tým je bez výnimky zisk. Nijaký majiteľ si teda nepraje destabilizáciu systému, v ktorom finančne prosperuje.

<http://www.medialnavychova.sk/nedovolme-aby-klamstvo-a-manipulacia-zatienili-skutocnu-pravdu/> /textový dokument/ (cit. 31. 10. 2016)

Nedovoľme, aby klamstvo a manipulácia zatienili skutočnú pravdu... Tak znie heslo kampane s názvom Proti nenávisti, ktorej cieľom je upozorniť na problém, prezentovať informácie o negatívnom fenoméne cyberhate (nenávisti šírenej internetom) či poskytnúť rady o tom, ako sa nenechať prevalcovať „názorovou väčšinou“.

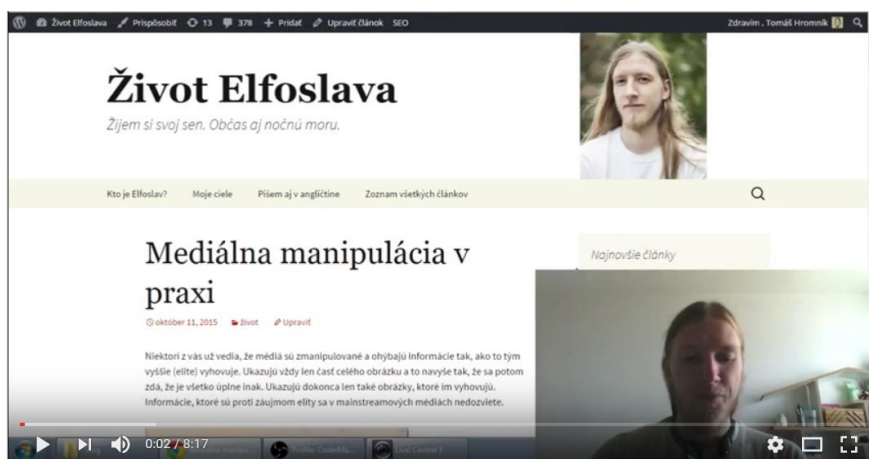
<https://www.youtube.com/watch?v=umi26LceeBg> /video 3:01/ (cit. 31. 10. 2016)

video obsahuje názorná ukážka migrácie – čo médiá neukázala to youtube predstavil.

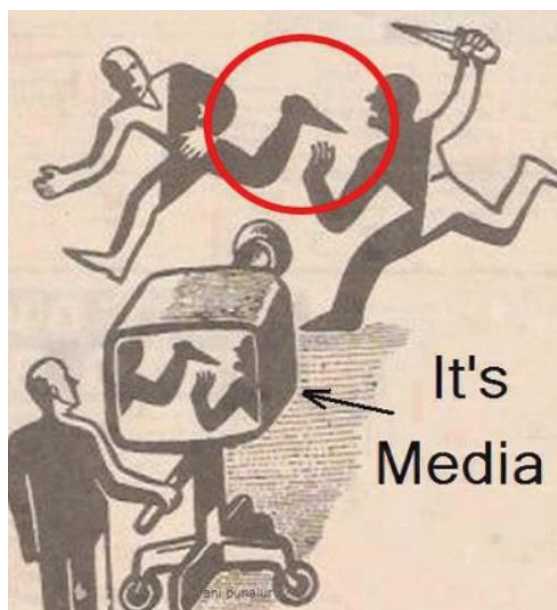

<http://blog.hromnik.com/2015/10/11/medialna-manipulacia-v-praxi/> /textový dokument + <https://www.youtube.com/watch?v=gxYAvpPFdHY&feature=youtu.be&t=12> video 8:17/ (cit. 11. 11. 2016)

Na videu môžete vidieť, aká dokáže byť manipulácia médiami krutá. Ako médiá dokážu vymyslieť hocikakú teóriu, len aby sa im to hodilo do ich kontextu a zmanipulovali tým ľud proti migračnej problematike.

Začala sa mediálna vojna (alebo pokračuje?) priatelia. Ten, kto má pod kontrolou médiá, ten môže manipulovať verejnou mienkou ako sa mu zachce.

Ak si napríklad povie, že obviní niekoho z používania chemických zbraní, stačí na to použiť médiá a milióny, ba až miliardy ľudí tomu uveria lebo to predsa bolo v správach. Ak si povie, že Rusi sledujú v Sýrii iné záujmy ako boj proti ISIS, niektorí ľudia tomu uveria.

<https://media.joj.sk/embed/ae4ef6c5-ee7f-474e-9c6b-f85a60862849?autoplay=1&eplayer=1&context=cGF0aD0yNCwwLDEsMzgsYWU0ZWY2YzUtZWU3Zi00NzRlLTljNmItZjg1YTYwODYyODQ5&wdac=29%7C3> /video 2:15/ (cit. 30. 11. 2016)

Video zobrazuje utečenecký tábor v Maďarsku. Ak sa tam chce utečenec dostať, potrebuje špeciálne potvrdenie, ktoré vybaviť trvá aj niekoľko dní. Utečencov tam rozdeľujú podľa krajiny z ktorej prišli. Každý príchod autobusu v ktorom sú utečenci je sprevádzaný tlmočníkom.

<http://www.dailymotion.com/video/x37521k> /video 2:17/ (cit. 30. 11. 2016)

Mladá Somálčanka žije na Slovensku so svojou rodinou už od roku 2009. Pracuje v Humennom ako prekladateľka pre migračný úrad a ovláda štyri jazyky.

Najskôr žiadali o azyl, dostali prechodný a teraz už majú trvalý. V tomto videu sa spolu s ďalšou rodinou stretla s prezidentom Slovenskej republiky.

<https://www.youtube.com/watch?v=UDKCukynHVE> /video 4:48/ (28.11.2016)

Sýrsky lekár, ktorý tlmočí migrantom na Slovensku, nám poskytuje informácie o dôvodoch príchodu do Európy. Dozvedáme sa, že nás médiá zavádzajú a realita je iná, ako nám predkladajú. Táto migrácia bola podľa neho dlhé roky plánovaná.

Príloha 1 k prierezovej téme v etickej výchove „Multikultúrna výchova žiakov v predmete etická výchova“ bola vytvorená v spolupráci so študentami etickej výchovy PF UMB v Banskej Bystrici bakalárskeho a magisterského štúdia.

Táto publikácia bola vydaná s podporou Agentúry na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. **APVV-14-0176 Didaktické prostriedky uľahčujúce implementáciu vybraných prierezových tém do vyučovania etickej výchovy na druhom stupni ZŠ**

Názov: **MULTIKULTÚRNA VÝCHOVA ŽIAKOV V PREDMETE ETICKÁ VÝCHOVA**
Podnázov: **Multimediálny didaktický materiál pre učiteľov základnej školy**

© Autori: doc. PhDr. Janka Kyseľová, PhD., Mgr. Štefan Ligas, PhD.,
Vedúca projektu: Prof. PaedDr. Eva Poláková, PhD.

Editor: Mgr. Štefan Ligas, PhD.
© Obálka: Michaela Šatarová

Recenzenti: prof. PhDr. Anna Klimeková, PhD.
doc. PhDr. Ľudovít Hajduk, PhD.

Náklad: 80 ks
Rozsah: 74 strán, 4,82 AH (1 reálna strana = 1,3 NS)

Vydavateľ: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
Edícia: Pedagogická fakulta UMB v Banskej Bystrici
Vydanie: prvé
Rok vydania: 2017

ISBN 978-80-557-1221-5